

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

УДК 327:043.86.

ПОГОДЖЕНО

Декан факультету (Директор ННІ)
гуманітарно-педагогічного факультету,
кандидат філософських наук, доцент

_____ Савицька І.М.

« ____ » _____ 2024 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

В.о. Завідувача кафедри
міжнародних відносин і суспільних
наук, кандидат історичних наук, доцент

_____ Хвіст В.О.

« ____ » _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

Польща в ЄС: політико-економічні проблеми розвитку(2004-2024рр)

Poland in the EU: political and economic development problems (2004-2023)

Спеціальність: Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Магістерська програма: Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Програма підготовки: освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

_____ кандидат історичних наук, доцент Кравченко Н.Б.

Керівник магістерської роботи

кандидат історичних наук, доцент _____ Шевченко Н.В.

Виконала

_____ Кикла Д.О.

КИЇВ-2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

**В.о. завідувача кафедри міжнародних
відносин і суспільних наук**

_____ Хвіст В.О.

« ___ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

**ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТУ**

Кикла Діана Олександрівна

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської роботи: «Польща в ЄС: політико-економічні проблеми розвитку(2004-2024рр) »

Затверджена наказом ректора НУБіП України від

Термін подання завершеної роботи на кафедру “___” _____ 2024

Вихідні дані до магістерської роботи:

- 1) Наукові дослідження з питань Польщі в ЄС щодо політико-економічних проблем розвитку(2004-2024рр);
- 2) Правові документи що регламентують політико-економічні проблеми розвитку Польщі в ЄС;
- 3) Вітчизняна та зарубіжна література та джерела інформації з проблеми дослідження.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Проаналізувати зміни в політичній системі Польщі, що сталися після приєднання до Європейського Союзу.
2. Оцінити економічні показники Польщі в період з 2004 по 2023 рік і визначити їх динаміку.
3. Виявити ключові політико-економічні виклики, з якими Польща стикнулася під час членства в ЄС.

4. Розглянути вплив членства в ЄС на соціально-економічну нерівність у Польщі.
5. Оцінити зовнішню політику Польщі та її взаємодію з іншими державами-членами ЄС.
6. Розробити рекомендації щодо подальшого розвитку Польщі в рамках європейської інтеграції.

Дата видачі завдання

“ ___ ” _____ 2024

Керівник магістерської роботи

_____ Шевченко Н.В.

Завдання прийняв до виконання

_____ Кикла Д.О.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛЬЩІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	10
1.1. Стан наукової розробки теми дослідження	10
1.2. Теоретико-методологічні засади дослідження.....	19
1.3. Історія та передумови вступу Польщі до ЄС	28
Висновки до 1 розділу.....	35
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ В ЄС У ДОСЛІДЖУВАНИЙ ПЕРІОДПОЧАТОК ФОРМИКІНЕЦЬ ФОРМИ	37
2.1. Економічні виклики та результати членства Польщі в ЄС	37
2.2. Політичні виклики та проблеми членства Польщі в ЄС.....	55
Висновки до 2 розділу.....	67
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА МОЖЛИВОСТІ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ В ЄС.....	68
3.1. Перспективи розвитку та роль Польщі у майбутньому ЄС	68
3.2. Досвід Польщі в контексті євроінтеграції України	75
Висновки до 3 розділу.....	87
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92

ВСТУП

Європейський Союз (ЄС) є унікальним регіональним об'єднанням, яке відіграє важливу роль у забезпеченні економічної, політичної та соціальної інтеграції країн Європи. Членство в ЄС відкриває нові можливості для держав-членів, водночас створюючи значні виклики, пов'язані з адаптацією до європейських стандартів. Вступ Польщі до ЄС у 2004 році став ключовим моментом її сучасної історії, заклавши основу для глибоких змін у внутрішній та зовнішній політиці, економіці та соціальній сфері.

За два десятиліття членства Польща демонструвала значні досягнення, зокрема економічне зростання, модернізацію інфраструктури та підвищення якості життя населення. Однак інтеграція в ЄС супроводжувалася і складними викликами, серед яких: необхідність гармонізації національного законодавства з нормами ЄС, політичні розбіжності між урядом та суспільством, а також суперечності із партнерами по Союзу. Досвід Польщі як постсоціалістичної країни, що успішно пододала перехідний період і стала важливим учасником європейської спільноти, становить інтерес як з наукової, так і з практичної точки зору [11].

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю комплексного аналізу політико-економічного розвитку Польщі за час її членства в ЄС, що дозволяє оцінити вплив інтеграційних процесів на модернізацію країни. Польща стала зразком того, як держава з перехідною економікою може досягти значного прогресу, одночасно долаючи виклики глобалізації та адаптації до європейських стандартів. З огляду на сучасні виклики, зокрема економічну нестабільність, зміни політичного клімату та зростання євроскептицизму, досвід Польщі набуває особливого значення не лише для Європейського Союзу, але й для країн, які прагнуть інтегруватися до ЄС, зокрема України. Аналіз польського досвіду дозволяє отримати цінні уроки, які можна використати для подолання труднощів євроінтеграційного шляху.

Об’єкт дослідження – процеси політико-економічної інтеграції Польщі в Європейський Союз у період 2004–2024 років.

Предмет дослідження – політико-економічні виклики, результати та перспективи розвитку Польщі в рамках членства в ЄС, а також їхній вплив на внутрішню та зовнішню політику країни.

Мета дослідження – здійснити комплексний аналіз політико-економічних викликів і результатів членства Польщі в ЄС за період 2004–2024 років, а також визначити перспективи подальшого розвитку країни в європейському контексті.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати історичні передумови інтеграції Польщі до ЄС.
2. Оцінити економічний вплив членства в ЄС на розвиток Польщі.
3. Виявити політичні виклики, з якими Польща стикнулася в рамках інтеграції.
4. Визначити основні перспективи розвитку Польщі в європейській спільноті.
5. Узагальнити досвід Польщі для визначення рекомендацій щодо євроінтеграції України.

Новизна дослідження визначається його комплексним підходом до аналізу інтеграції Польщі в ЄС, що охоплює як політичний, так і економічний аспекти. Уперше здійснено спробу поєднати аналіз макроекономічних показників із оцінкою впливу політичних рішень на внутрішній та зовнішній розвиток країни. Особливістю роботи є увага до сучасних інтеграційних викликів, таких як посилення популістських тенденцій, зростання політичних розбіжностей із Європейською комісією, та їхній вплив на економічну стабільність Польщі. У роботі також акцентується на тому, як зміни політичного ландшафту Польщі вплинули на її роль у ЄС у 2024 році, через два десятиліття після вступу.

Окрім цього, дослідження вперше узагальнює польський досвід у контексті можливостей для України. Увага приділяється порівняльному аналізу шляхів адаптації Польщі до європейських норм із викликами, які стоять перед

Україною на шляху до ЄС. Це дозволяє зробити висновки, релевантні як для теоретичного осмислення інтеграційних процесів, так і для формування практичних рекомендацій.

Інформаційна база дослідження

Інформаційна база дослідження ґрунтується на широкому спектрі джерел, що охоплюють теоретичні, аналітичні, емпіричні та статистичні аспекти політико-економічного розвитку Польщі в рамках її членства в Європейському Союзі.

Робота спирається на офіційні документи, такі як звіти Європейського Союзу та польського уряду, що аналізують результати впровадження європейських стандартів у Польщі. Зокрема, використовуються матеріали, які висвітлюють макроекономічну динаміку, соціальні зміни та політичні аспекти євроінтеграції Польщі.

Суттєвий внесок у теоретичну основу дослідження здійснили праці, зосереджені на аналізі європейських інтеграційних процесів та ролі Польщі у ЄС, такі як дослідження Буглай Н.М., Щолокової Г.В., Шуби Т.П. і праці польських авторів (Біскуп П., Гапляк А., Войцех Ш.). Значна увага приділяється аналізу соціально-економічних перетворень у Польщі після вступу до ЄС, представлених у роботах Поляковського М., Шелави Д., а також у звітах, підготовлених Європейським банком реконструкції та розвитку та World Bank Group.

Статистичну основу дослідження становлять дані Центрального статистичного управління Польщі, Eurostat, а також аналітичні звіти, такі як «Doing Business 2020» та «Media Literacy Index 2022». Ці матеріали дозволяють оцінити економічну динаміку, ефективність політик та інші показники, що характеризують розвиток Польщі за період 2004–2024 років.

Емпіричні аспекти роботи базуються на даних конференцій та наукових публікацій, таких як тези Миколаївської науково-практичної конференції («Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності») та матеріали Львівської наукової конференції (2024 рік). Також залучено аналітичні статті

українських і міжнародних видань, серед яких дослідження Галиняка Є., Александрова О.А., Бенчмаркінг регіонального розвитку країн Східної Європи.

Для порівняння інтеграційних процесів використано роботи українських і польських дослідників, таких як Криштанович М., Калиніченко Б., які дозволяють розглянути досвід Польщі як орієнтир для України.

Додатково дослідження спирається на сучасні електронні ресурси, зокрема академічні бази даних, такі як CEPS, OSIS, а також офіційні сайти ЄС, польських інституцій та міжнародних організацій.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. У першому розділі розглянуто теоретико-методологічні аспекти дослідження, проаналізовано стан наукової розробки теми та історичні передумови вступу Польщі до ЄС. Другий розділ присвячено аналізу економічних і політичних викликів, що виникли під час членства Польщі в ЄС, а також оцінці впливу інтеграції на ключові соціально-економічні показники країни. Третій розділ містить аналіз сучасних перспектив розвитку Польщі в рамках Європейського Союзу та узагальнює досвід країни у контексті євроінтеграції України.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛЬЩІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

1.1. Стан наукової розробки теми дослідження

Дослідження процесу інтеграції Польщі до Європейського Союзу та оцінка досягнення її цілей і завдань вимагають ретельного добору репрезентативних та актуальних джерел. Забезпечити якість такої джерельної бази можливо лише за умови використання широкого спектра різножанрових матеріалів, які витримують об'єктивну критичну оцінку з точки зору їхньої професійності та достовірності.

Тематика дослідження визначає необхідність звернення до джерел, які не містять ідеологічних спотворень чи упередженості, що могли б вплинути на їх об'єктивність. Особливо це важливо для матеріалів, що стосуються наукових дискусій попередніх періодів, характерних для польської та української історії. Побудова різнобічної джерельної бази та її подальша обробка передбачають обов'язкову перевірку достовірності кожного окремого матеріалу. Тільки критичний підхід, неупереджений аналіз доступних документів та використання сучасних методологічних підходів, які ґрунтуються на принципах історизму, системності, всебічності й науковості, здатні забезпечити значний внесок у вивчення цієї проблематики в історіографії.

Зростання інтересу до світової історії, включаючи питання розбудови національних держав і їхньої зовнішньої політики, призвело до збільшення кількості наукових робіт, присвячених цій темі. У зв'язку з цим стає все більш актуальним перегляд методів роботи з джерелами, зокрема їхньої класифікації. Це вимагає поділу наявних матеріалів на групи за найважливішими характеристиками, подальшого їх аналізу та отримання необхідної інформації.

Таким чином, для якісного вивчення інтеграції Польщі до ЄС необхідно використовувати багатогранний підхід, що базується на залученні різноманітних джерел, критичному аналізу їх змісту та сучасних наукових підходах до їх вивчення.

Компоненти джерельного комплексу та їх класифікація визначаються темою дослідження, його цілями і завданнями, а також просторово-географічними і хронологічними рамками, тому в кожному випадку вони є унікальними. Водночас, для всіх досліджень залишається важливим те, що якість історичних досліджень, їх обґрунтованість і достовірність знань залежить від ретельного вивчення та класифікації джерельної бази [14].

Вивчаючи процес інтеграції Польщі до ЄС, авторка прагнула не лише проаналізувати весь комплекс репрезентативних історичних джерел, що містять відомості про факти, події, явища, особи чи процеси, пов'язані з темою дослідження, а й класифікувати їх належним чином. Залежно від походження, змісту та значущості інформації, джерела роботи були поділені на кілька категорій: опубліковані документи (нормативно-правові акти, програмні та довідкові документи органів державної влади Польщі, інституцій ЄС, інших організацій, прийняті за участю Польщі або щодо неї, а також угоди, укладені з сусідніми та іншими державами, політика щодо яких аналізується); довідкові та енциклопедичні видання; соціологічні та статистичні матеріали аналітичних центрів; матеріали періодичних видань; офіційні промови, виступи, доповіді, заяви та спогади вищих державних посадовців, політиків і дипломатів [8]. Усі ці джерела в сукупності забезпечують надійну основу для реконструкції процесу формування Польщею стратегії зовнішньої політики та реалізації її пріоритетних напрямків протягом всього періоду інтеграції та після вступу в ЄС, а також для об'єктивного аналізу і неупередженої оцінки цього процесу.

Першочергову увагу було приділено матеріалам, що стосуються міждержавних документів, пов'язаних з офіційними відносинами між державами, президентами та урядовими лідерами. Ці документи, що мають фундаментальне значення для роботи, підлягали ретельному аналізу. Актуальність досліджень у цьому напрямі залишається важливою для досвіду інших країн, зокрема України.

Основну базу джерел, що використовуються автором для вирішення поставлених завдань, становлять опубліковані нормативно-правові акти та

матеріали відомчого діловодства вищих органів влади, які поділяються на дві категорії: а) міжнародні; б) національні. Перша категорія включає документи польської зовнішньої політики, ухвалені Європейським Союзом за участю Польщі або стосовно неї, а також угоди, укладені Польщею з сусідніми та іншими державами, політика щодо яких піддається аналізу. Зважаючи на те, що основною метою зовнішньої політики Польщі за президентства А. Кваснєвського був вступ до ЄС та зміцнення позицій країни в якості члена Союзу, успішна реалізація цієї мети мала пріоритетне значення для всіх сфер державного будівництва. Тексти угод та програмних документів ЄС, таких як Договір про Європейський Союз (1992 р.), Амстердамський договір (1997 р.), Люксембурзька декларація (1999 р.), Ніццький договір (2001 р.), Конституція Європи (2004 р.), Мадридська декларація (1997 р.), були детально проаналізовані. Вивчення цих документів дозволило дослідити розвиток політики ЄС та впливових держав світової спільноти, зокрема щодо Польщі та інших країн Центрально-Східної Європи, а також зрозуміти умови, за яких Варшава реалізовувала свої основні зовнішньополітичні цілі та виявити виклики, з якими стикалися польські урядовці на цьому шляху. [8].

Значна увага була приділена вивченню документів, які висвітлюють аспекти інтеграції Польщі до Європейського Союзу. Особливий інтерес становлять такі документи, як Угода про асоціацію з ЄС (1991 р.), "Біла книга" – це рекомендаційний пакет від Європейської Комісії для країн-кандидатів з Центрально-Східної Європи, розроблений на основі програми "Agenda – 2000", "Партнерство для членства" (2000 р.), а також регулярні звіти Європейської Комісії про прогрес Польщі на шляху до членства в ЄС (1998–2002 рр.). Разом ці документи допомагають глибше зрозуміти специфіку інтеграційного процесу Польщі в європейський простір. Вони мають значну практичну цінність, оскільки можуть служити для України прикладом і орієнтиром у розвитку співпраці з ЄС.

Одним із важливих елементів зовнішньої політики Польщі стали двосторонні угоди, укладені з сусідніми та іншими країнами. Серед таких угод

особливе значення мають договори про добросусідство, дружбу та співробітництво, а також різноманітні декларації й угоди, підписані на рівні президентів і урядових представників дружніх держав. Ці документи не лише формували основи дипломатичних відносин, а й закріплювали міжнародно-правові рамки співпраці відповідно до положень Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року [9].

Для аналізу політики Польщі на субрегіональному рівні особливу увагу слід приділити нормативно-правовим актам, укладеним із країнами Центрально-Східної Європи. Угоди, підписані з членами Вишеградської групи — Чехією, Словаччиною та Угорщиною, відіграли важливу роль у процесі спільної інтеграції до Європейського Союзу. Починаючи з 1991 року, лідери Вишеградських країн регулярно зустрічалися для координації позицій та розробки спільних стратегій щодо інтеграції в європейські та євроатлантичні структури. Такі домовленості сприяли прискоренню досягнення ключових зовнішньополітичних цілей, зокрема інтеграції до НАТО та ЄС.

Серед важливих документів слід відзначити декларацію про співпрацю між Чехословаччиною, Польщею та Угорщиною щодо європейської інтеграції, підписану у лютому 1991 року. Ця декларація заклала основу для багаторічного партнерства між країнами Центрально-Східної Європи, а згодом до групи приєдналася і Словаччина. Іншим важливим документом стала декларація прем'єр-міністрів країн Вишеградської групи про співпрацю у вступі до ЄС, підписана у травні 2004 року. Ці угоди надали змогу зміцнити координацію дій країн регіону та забезпечити більш ефективний процес інтеграції до ЄС [8].

Зазначені документи не лише відображають функціонування Вишеградської групи, але й підтверджують роль Польщі як активного учасника цього об'єднання. Їхній аналіз дозволяє краще зрозуміти стратегію зовнішньої політики Польщі, її підходи до регіонального співробітництва та перспективи розвитку міжнародного партнерства.

Додатковими джерелами під час підготовки роботи стали міжнародні договори та концепції зовнішньої політики сусідніх країн Польщі, зокрема

України. У нашому випадку мова йде про збірники документів та матеріалів, такі як "Проблеми Українсько-Польських відносин у відображенні Польської преси (1991-2011 рр.)", "Вплив вступу Польщі в ЄС на європолітику щодо України", "Досвід Польщі для інтеграції України в Європейський Союз", та "Зібрання чинних міжнародних договорів України" (заг. ред. А. Зленка) [3]. Ознайомлення з цими документами дозволило глибше зрозуміти обставини, в яких офіційній Варшаві довелося реалізувати інтеграційний процес та обрати шлях, що призвів до членства в ЄС.

Другу підгрупу актових джерел утворюють документи, ухвалені органами державної влади Республіки Польща для реалізації зовнішньої політики та адаптації аспектів внутрішнього розвитку до міжнародних умов і вимог інтеграції до ЄС. В цьому контексті важливо виділити, насамперед, Конституцію Республіки Польща (1997 р.), яка є основним законом держави та ключовим документом, що слугує основою для формування і розвитку її зовнішньої політики, а також для прийняття інших нормативно-правових актів на національному та міжнародному рівнях.

Оскільки для Польщі в зазначений період були визначальними відносини з ЄС, спочатку в контексті підготовки до вступу, а потім – зміцнення як держави-члена, значна увага була приділена нормативно-правовим актам, які стосуються цього процесу. Інтеграція до ЄС вимагала значних підготовчих зусиль, зокрема у відповідності до "копенгагенських критеріїв" та інших вимог, які Європейський Союз адресував Польщі та іншим країнам-кандидатам [29]. Процес інтеграції охопив усі сфери державного розвитку та відобразився у великій кількості нормативно-правових актів, ухвалених на різних рівнях влади.

Зокрема, важливими є "фундаментальні" документи, такі як Національна стратегія інтеграції (1997 р.) та Національна програма підготовки до членства в ЄС (2000 р.), в яких на основі аналізу досягнень урядовці визначили проблеми, що потребували термінового вирішення, сформулювали конкретні завдання та строки їх реалізації, а також Європейську стратегію уряду РП (2001 р.) [18].

Важливе місце в джерельній базі дослідження посідають активи органів державної влади Республіки Польща з питань підготовки та вступу Республіки Польща до Європейського Союзу та інших міжнародних організацій.

Це активи органів державної влади Республіки Польща з питань підготовки та вступу Республіки Польща до Європейського Союзу та інших міжнародних організацій, а також прийняті та узгоджені з ними угоди. Наприклад, джерельний комплекс включає Постанови польського парламенту та сенату про підготовку вступу Польщі до ЄС [16].

До нього входять інформаційні матеріали Ради Міністрів Республіки Польща та Комісії з питань європейської інтеграції та Комісії з питань європейської інтеграції Республіки Польща, яка функціонує в структурі Комісії з питань європейської інтеграції Республіки Польща. При розгляді аспектів інтеграції основна увага була зосереджена на документах, прийнятих ЄС.

Зверталася увага на документи, прийняті Польщею щодо її інтеграції до ЄС.

Документи, прийняті Польщею на шляху до ЄС, також були взяті зі збірника "Інтеграція Польщі до ЄС" [33], підготовленого Комісією з питань європейської інтеграції Республіки Польща.

Рішення про вступ до ЄС було прийнято на саміті Європейської Ради в Копенгагені в грудні 2002 року, враховуючи той факт, що Польща отримала запрошення приєднатися до ЄС у грудні 2002 року.

Упорядкований набір законів у процесі європейської інтеграції є достатнім для аналізу польського досвіду європейської інтеграції.

Упорядкований пакет законів є достатнім для аналізу досвіду Польщі в процесі європейської інтеграції. Нижче наведено низку джерел, використаних автором при розгляді цього питання.

Джерела, використані автором, включають низку документів польського парламенту, польського уряду також включено документи польського парламенту та польського уряду. Ці джерела дозволяють глибше зрозуміти окремі аспекти внутрішнього розвитку держави. Вони дозволяють глибше

зрозуміти окремі аспекти внутрішнього розвитку держави. Зовнішньо-політична поведінка, відносини з основними міжнародними організаціями, країнами-сусідами та іншими впливовими організаціями. Через їхню призму також можна глибше зрозуміти етапи зовнішньополітичної діяльності, відносини з основними міжнародними організаціями, країнами-сусідами та іншими впливовими державами, а також реалізацію зовнішньої політики. При підготовці роботи необхідно проаналізувати нормативно-правові акти вищих органів державної влади, зокрема Закон Вищого органу державної влади Республіки Польща "Про створення Комісії з питань європейської інтеграції" (1996 р.). Створення Комісії з питань європейської інтеграції (1996 р.), запровадження посади Уповноваженого з питань вступу до ЄС Запровадження посади Уповноваженого з питань вступу до ЄС (1998 р.); співпраця з Радою Міністрів Республіки Польща (1998 р.). Співпраця Ради Міністрів Республіки Польща з Парламентом Республіки Польща а Сенатом у питаннях, пов'язаних зі вступом Польщі до ЄС.

Багато з опублікованих нормативно-правових актів було отримано з офіційних веб-сайтів вищих органів державної влади Польщі, таких як Президент (<http://www.prezydent.pl>), Сейм (<http://www.sejm.gov.pl>, <http://biurose.sejm.gov.pl>, <http://orka.sejm.gov.pl>), Рада міністрів (<https://dsc.kprm.gov.pl>), Міністерство закордонних справ (<http://www.msz.gov.pl>), а також Посольство Республіки Польща в Україні (https://www.msz.gov.pl/uk/p/kijow_ua_a_uk/news/14_rocznica_ue). Додаткові документи, які висвітлюють аспекти зовнішньої політики Польщі, були взяті зі збірників, таких як «Офіційний вісник України», «Відомості Верховної Ради України», «Україна на міжнародній арені», а також з офіційних сайтів органів державної влади (<http://zakon4.rada.gov.ua>, <http://www.president.gov.ua>). Деякі важливі матеріали були знайдені на офіційних сторінках відомих інформаційних агентств, телеканалів і радіостанцій (<http://sensor.net.ua>, <http://news.liga.net>, <http://www.radiosvoboda.org>, <http://www.unian.ua>)ання великої кількості інформаційних матеріалів, доступних в Інтернеті, зумовлене значною комп'ютеризацією виробничих процесів, включаючи діловодство офіційних

установ Польщі та інших сусідніх держав, а також міжнародних організацій [30]. Це призвело до доступності багатьох актуальних джерел, що стали доступними для дослідників. Однак робота з такими документами вимагає від дослідників критичного підходу та відповідального ставлення до збору інформації, встановлення її достовірності та повноти [7].

Отже, набір документальних джерел, використаних під час підготовки цієї роботи, є достатньо репрезентативним і адекватним для всебічного та обґрунтованого дослідження питань інтеграції Польщі, а також для визначення її стратегічних аспектів і пріоритетних напрямків. Через документи, що походять з Польщі, чітко простежується послідовність дій, здійснених офіційною Варшавою в контексті інтеграції до ЄС та розвитку відносин із сусідніми й іншими країнами. Міжнародні акти дозволяють точніше реконструювати зовнішнє середовище, в якому формувалась зовнішньополітична стратегія Польщі та реалізовувались пріоритетні завдання в процесі інтеграції.

Важливу частину джерельної бази становлять матеріали особистого походження. Частина з них була опублікована під час перебування авторів на своїх посадах (офіційні промови, виступи, доповіді, заяви політиків і дипломатів), інші документи з'явилися у друці значно пізніше (спогади високопосадовців). У першому випадку авторські інтерпретації подій зазвичай узгоджуються з основними напрямками державної політики і є її логічним продовженням, у той час як у другому — спостерігаються, під впливом часу, несподівані трактування, що стосуються вже відомих ситуацій. Незважаючи на різноманітність особистих джерел, вони суттєво сприяли формуванню цілісного розуміння процесу інтеграції Республіки Польща.

Також певну цінність становлять інтерв'ю з офіційними особами, які брали участь у подіях, що аналізуються. Це джерело безсумнівно дозволяє простежити розвиток зовнішньої політики III Речі Посполитої та зрозуміти її основні напрямки. Однак, на відміну від офіційних промов, виступів, заяв та доповідей,

інтерв'ю часто містять значний рівень суб'єктивізму, тому вони потребують ретельної перевірки на предмет достовірності.

Щоб уникнути впливу суб'єктивних настроїв, у дослідженні використовувалося не одне, а кілька джерел, причому їх аналіз здійснювався паралельно з іншими, більш об'єктивними джерелами, такими як акти. Подібний висновок можна зробити щодо інших джерел, зокрема аналітичних і публіцистичних праць. Як і наукова література з відповідної тематики, яку буде проаналізовано в наступному підрозділі, джерельний комплекс постійно поповнюється новими зразками, а також збірниками документів. Це пов'язано як з триваючою актуальністю обраної для дослідження проблеми, так і з існуванням ряду питань, які залишаються недостатньо вивченими або неоднозначно трактованими в наукових дискусіях.

Загалом, потужний джерельний комплекс, що був проаналізований з урахуванням сучасних теоретичних і методологічних підходів, є достатнім для всебічного та неупередженого вивчення цієї проблематики, формування власного погляду на ключові тенденції її розвитку, а також обґрунтування досягнутих успіхів і реалізації визначених завдань. Додавання нових документів і матеріалів до джерельної бази дослідження, в свою чергу, створює об'єктивні передумови для подальших наукових пошуків у цьому напрямі.

Таким чином, детальне та комплексне дослідження стало можливим завдяки впровадженню сучасного теоретико-методологічного інструментарію, який узгоджується з процесами, притаманними зарубіжній історіографії нашого часу.

Цей інструментарій, що включає в себе наукові принципи (історизм, послідовність, об'єктивність, всебічність), методи (історико-генетичний, історико-хронологічний, історико-типологічний, системно-структурний, статистичний тощо) та підходи (системний, діалектичний, міждисциплінарний), дозволив глибоко проаналізувати об'єкт і предмет дослідження, досягти визначеної мети та реалізувати відповідні завдання. Це сприяло всебічному та

об'єктивному вивченню теми, що завершилось отриманням достовірних наукових результатів.

Ця робота була підготовлена шляхом паралельного аналізу досліджень попередників та репрезентативного комплексу джерел. Враховуючи хронологічні рамки дослідження, більшість розвідок, на які спирався автор, були написані або опубліковані в кінці 1990-х – на початку 2000-х років. Проте, з огляду на актуальність теми, дослідження її продовжують провідні українські та зарубіжні, зокрема польські, науковці, і, відповідно, матеріали в цій області постійно поповнюються новими працями.

Серед найбільш численних матеріалів виділяються наукові статті, опубліковані в періодичних та продовжуваних виданнях, а також зростає кількість монографій та дисертацій. Чимало авторів також приділяють увагу висвітленню проблеми в навчальній та публіцистичній літературі. Водночас, варто зауважити, що абсолютна більшість досліджень охоплює лише окремі аспекти теми, тоді як комплексні роботи з цієї тематики на українському та зарубіжному рівнях досі були недостатньо представлені. Часто в працях науковців окремі події отримують неоднозначне, а іноді й контрверсійне трактування, що суттєво вплинуло на вибір предмета цього дослідження.

Джерельний комплекс цього дослідження складається з набору опублікованих документів, статистичних матеріалів, періодичних видань тощо. У поєднанні з науковими працями українських і зарубіжних авторів вони створюють надійну основу для вивчення процесу інтеграції Польщі до ЄС та її зовнішньої політики, а також забезпечують об'єктивний аналіз і неупереджену оцінку. Оскільки джерельний комплекс постійно поповнюється новими документами та матеріалами і тема залишається актуальною, продовження наукових досліджень у цій галузі, безумовно, актуально на сьогодні.

1.2. Теоретико-методологічні засади дослідження

Детальне вивчення зовнішньої політики Польщі вимагає чіткого визначення теоретичних та методологічних основ наукового дослідження. Вибір методологічних інструментів у цій роботі зумовлений необхідністю всебічного і об'єктивного аналізу польської політики в контексті євроінтеграції, з'ясування її концептуальних основ, а також факторів, що вплинули на напрямки розвитку, включаючи реалізацію пріоритетних завдань, пов'язаних зі вступом до ЄС та отриманням статусу регіонального лідера в Центрально-Східній Європі. Методологічний інструментарій, за словами Буглая Н.М., включає набір методологічних принципів, методів, прийомів і засобів, сформованих на основі загальної наукової практики і з урахуванням специфіки предмета дослідження, які використовуються для пізнання навколишньої дійсності.

Методологічний інструментарій значною мірою базується на принципах наукового пізнання, що застосовуються в історичних дослідженнях і можуть бути використані для аналізу євроінтеграційних процесів Польщі протягом підготовки до вступу в ЄС. Деякі дослідники виділяють такі ключові принципи, як історизм, наступність, об'єктивність та всебічність. Хоча існують і інші правила наукового пізнання, використання цих чотирьох принципів є достатньою основою для досягнення цілей дослідження та виконання поставлених завдань.

У даному дослідженні принцип історизму є одним з ключових завдяки усвідомленню, що вивчення будь-якої проблеми, особливо історичної, вимагає врахування її хронологічної віддаленості та конкретно-історичної ситуації, в якій вона відбувалася. Розгляд проблеми без урахування конкретного контексту ставить під сумнів знання дослідника [10]. Дослідження інтеграції Республіки Польща здійснювалося з урахуванням геополітичних змін, що відбулися наприкінці 1980-х та на початку 1990-х років, зокрема розпаду соціалістичного блоку, ліквідації Ради економічної взаємодопомоги та Організації Варшавського договору, а також розпаду Радянського Союзу. Ці події визначили «нове обличчя» Європи та світу, дозволивши антикомуністичній опозиції в Польщі прийти до влади та переосмислити зовнішньополітичні пріоритети, орієнтуючи

їх на інтеграцію в євроатлантичний простір і повернення Польщі на історично притаманне їй місце в європейській спільноті.

На думку автора, дослідження інтеграції Польщі було б неповним без врахування міжнародної ситуації як на регіональному, так і на глобальному рівнях. Використання принципу історизму дозволило глибше проаналізувати, по-перше, розвиток польської зовнішньої політики під час підготовки до вступу та після вступу до ЄС у контексті взаємозв'язку з внутрішньою політикою, системою реформ і суспільними настроями, а також з урахуванням зовнішньополітичної обстановки. По-друге, було проаналізовано, як змінювалося ставлення великих держав до Польщі та її зовнішньої політики, адже успіхи Польщі значною мірою залежали від їхніх позицій.

Звернення до принципу наступності дозволяє простежити спадкоємність у розвитку польської політики інтеграції та виявити її основні тенденції. Зокрема, Польща змогла стати регіональним лідером завдяки заснуванню Вишеградської групи у 1991 році, де вона активно позиціонувала себе як діяльний член, а також підтримувала інтереси сусідів на східному кордоні в провідних європейських інституціях, таких як Рада Європи, Центральноевропейська ініціатива та Європейський Союз. Польща також піднесла відносини з сусідами, зокрема з Україною, до рівня стратегічного партнерства. Вступ Польщі до ЄС став можливим багато в чому завдяки її попередньому вступу до НАТО, активній участі в регіональних інтеграційних процесах і розвитку євро регіонів. Зовнішня політика Польщі в період інтеграції до ЄС базувалася на ідеях Єжи Гедройця та Юліуша Мерошевського, які були сформульовані опозиційними до комуністичного режиму емігрантськими колами після війни і підтримувалися прихильниками руху "Солідарність" на чолі з Лехом Валенсою, серед яких був також і А. Квасневський. Протягом свого десятирічного президентства Квасневський постійно демонстрував відданість ідеям "великого поляка". Урахування цих аспектів дозволило виявити спадкоємність у зовнішній політиці, яку проводив уряд Польщі під час інтеграції в ЄС, від попереднього періоду,

коли Польща була частиною соціалістичного блоку, до пошуку свого місця на новій європейській карті [2].

Використання принципу наступності передбачає врахування безперервності процесу наукового осмислення проблеми. Як видно зі списку використаних джерел та історіографічного огляду, представленого автором, дослідження обраної проблеми супроводжувалося частим зверненням до наукових досягнень попередників. Спираючись на їхні роботи, вдалося забезпечити безперервність історіографічного процесу та значно зменшити ризик суб'єктивної оцінки подій і процесів, що аналізуються. Звернення до праць попередників також допомогло визначити питання, які потребують подальшого вивчення, і гарантувати актуальність цього дослідження.

Принцип об'єктивності, що базується на цивілізаційному підході до історії як об'єктивного процесу, вимагає від автора використовувати факти в їхньому істинному вигляді, без фальсифікацій або свідомих викривлень. Це означає подання фактів у «чистому вигляді», навіть якщо отримані результати можуть зруйнувати усталені стереотипи в історичній науці та викликати критику чи суспільний опір [3]. Римський історик Цицерон у I столітті до н.е. стверджував, що перше завдання історії — утримуватися від брехні, друге — не приховувати правду, третє — не давати підстав для підозр у пристрасті чи упередженості, і з цим важко не погодитися. Досліджуючи поставлену в роботі проблему, авторка мала свободу виявляти причинно-наслідкові зв'язки між подіями та процесами, без необхідності перевіряти їх відповідність усталеній історичній парадигмі. Вивчення історичних питань у пострадянський період, подібно до нашого випадку, не передбачає таких проблем, і точність та цінність результатів значною мірою залежать від самого дослідника. Однак у суспільних науках досягнення абсолютно об'єктивних знань є складним завданням, оскільки трактування подій завжди відбувається крізь призму особистого досвіду дослідника та його внутрішньої позиції, іноді навіть із навмисним ухиленням від одних фактів і апеляцією до інших [10]. Незважаючи на це, авторка прагнула якомога точніше

реконструювати події минулого, зберігаючи об'єктивність і незаангажованість, та проаналізувати їх на належному науковому рівні.

Принцип всебічності зобов'язує дослідника враховувати всі внутрішні зв'язки і відносини системи, а також всі фактори, що впливають на її функціонування. Це передбачає максимально повний облік усіх внутрішніх і зовнішніх чинників, що стосуються Польщі, незалежно від того, чи вони є результатом суб'єктивних, особистісних мотивів, чи об'єктивного історичного розвитку. Зрозуміло, що зовнішня політика Польщі, як і будь-якої іншої країни, значною мірою залежить від ситуації всередині країни, добробуту населення, його задоволеності діями влади, а також від особистих якостей дипломатів і політиків, особливо на найвищому рівні. Крім того, важливим є розподіл сил на міжнародній арені, залученість конкретних держав і готовність "головних геополітичних гравців" підтримувати її інтереси на світовій арені. Усі ці фактори, а також багато інших, були максимально враховані під час аналізу політики Польщі.

Ефективність вказаних методологічних принципів значною мірою залежить від їх комплексного застосування, а також від сукупності науково-дослідницьких методів, через які вони реалізуються. Враховуючи мету, завдання та тематичну спрямованість даної роботи, ми застосували загальнонаукові методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, аналогії, порівняння, узагальнення, а також спеціальні методи наукового пізнання, такі як історико-генетичний, історико-хронологічний, історико-порівняльний, історико-типологічний, системно-структурний та інші. Комплексне використання широкого спектру науково-дослідницьких методів дозволило нам глибоко вивчити проблему інтеграції Польщі. Оскільки жоден з методів не є універсальним, опора лише на окремі з них може обмежити бачення проблеми і створити рамки, які заздалегідь звужують можливості дослідження [3].

Серед методів наукових досліджень особливу увагу слід приділити історико-генетичному методу, який є одним із найдавніших і найпоширеніших. Цей метод полягає в послідовному описі генезису досліджуваного явища,

враховуючи фактори, що впливають на його розвиток. Він дозволяє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, виявляти закономірності історичного розвитку, а також аналізувати історичні факти та постаті в контексті їхнього часу і конкретних обставин. Популярність цього методу серед істориків пояснюється також тим, що він враховує як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори впливу на історичні процеси. У нашому дослідженні використання історико-генетичного методу дало змогу проаналізувати процес інтеграції Польщі з урахуванням політичної, економічної, соціокультурної та військово-безпекової ситуації в країні, розстановки сил на міжнародній арені, а також впливу особистості президента А. Квасневського та інших польських і зарубіжних політиків і дипломатів [2]. Застосування цього методу також допомогло з'ясувати причини та передумови досліджуваних історичних ситуацій, що включало невеликі екскурси в періоди, не охоплені основним хронологічним рамкам дослідження, для кращого розуміння контексту.

Жодне історичне дослідження, в тому числі і наше, не обходиться без порівняння. Наприклад, дослідники порівнюють певні ідентичні риси історичних ситуацій, що відбувалися в один і той же час у різних країнах, або події чи процеси, що відбувалися в одній державі протягом певного періоду часу. Виходячи з усієї апіорної відносності та застосування історичних і порівняльних методів дослідження, є підстави стверджувати, що Республіка Польща, наприклад, досить рано досягла членства в ЄС. Застосування порівняльно-історичного аналізу доводить, що минуле є внутрішньо детермінованим процесом, який повторюється з певною періодичністю, і що важливі частини явищ подібні за своєю внутрішньою сутністю і можуть лише відрізнятися одна від одної.

Як показує практика вітчизняних та міжнародних наукових історичних досліджень, одним із найпоширеніших методів також є історико-хронологічний метод, який орієнтований на висвітлення історичних подій у хронологічній послідовності. Історико-типологічний метод узагальнює досліджувані історичні теми за певними ознаками і виділяє їх на окремі класи (типи), тобто стає

можливим співвідношення окремого (специфічного) і загального (типового) [9]. Цей метод використовується автором при роботі з джерелами, особливо при систематизації та виділенні їх на окремі види в подальшому аналізі, а також при розкритті основних рис основних постулатів зовнішньополітичної парадигми. Історико-типологічний підхід відомий також тим, що дозволяє розглядати конкретну подію/процес/явище як безперервний процес, що характеризується певними етапами розвитку (етапами).

Аналізуючи інтеграцію Польщі в європейський простір, було виділено окремі етапи у відносинах країни з ЄС. Загалом використання історичних типологічних методів є досить складним і трудомістким завданням, і для того, щоб отримані результати пройшли перевірку на відповідність історичній реальності, яку прагне досліджувати дослідник, необхідно. Звернення до того, що всі історичні явища є елементами систем, є відомим методом структурування системи [9]. Таким чином, політика Польщі, яку проводить уряд у році, особливо з членством в ЄС, є комплексом політик/відносин Польщі щодо сусідніх країн, інших країн, міжнародних організацій тощо. У той же час це стосується політики, яку одна держава проводить щодо іншої, тобто набору політичних, економічних, соціально-культурних та інших заходів, які здійснюються державою для досягнення певних заздалегідь визначених результатів.

Дослідження того, як геополітичні можливості, політичні, економічні та соціокультурні фактори впливають на національну політику, цивілізаційну приналежність, національну духовність і добробут тощо, можна розширити. Проблеми, обрані для дослідження, супроводжувалися закликами до наукової розробки не лише істориків, а й політологів, економістів, соціологів, культурологів, експертів у сфері безпеки та оборони. Це надавало роботі виразного міждисциплінарного характеру. Крім того, ми стверджуємо, що міждисциплінарний підхід, окрім специфічної інтеграції результатів суміжних наукових галузей у розкритті об'єкта дослідження, також передбачає «застосування методологічного інструментарію суміжних наукових галузей» [10] Як зазначав А. Колот, погляд на ту чи іншу тему (предмет) дослідження стає

більш детальним і всеосяжним, а разом з тим значно зростає наукове знання як засіб вирішення завдань [10]. Використовуючи джерельний комплекс робіт експертів із різних галузей людства, автору вдалося всебічно проаналізувати процес європейської інтеграції Польщі, а також визначити особливості процесу розвитку як чинники та нам вдалося визначити ключові тенденції.

Значущим елементом методологічного інструментарію є також понятійно-категоріальний апарат. Вибраний відповідно до мети та основних завдань дослідження, він містить кілька десятків загальнонаукових та спеціалізованих термінів, понять і категорій, які в комплексі забезпечили всебічне і науково організоване розкриття обраної проблеми для дослідження.

Повертаючись до теми дослідження, зауважимо, що в рамках даної роботи автор аналізує відносини Польщі з Європейським Союзом та його інституціями. В минулому, коли Польща була частиною соціалістичного блоку, вона не мала права на самостійну зовнішню політику і змушена була узгоджувати всі свої дії з кремлівським керівництвом, дотримуючись зовнішньополітичних орієнтирів, визначених Москвою. Проте з приходом до влади антикомуністичної опозиції та виходом Польщі з-під впливу Кремля, який на той час завершував домінування в Центрально-Східній Європі, офіційна Варшава переглянула зовнішню та внутрішню політику і переосмислила їх пріоритети.

Беручи до уваги географічне розташування, цивілізаційну самоідентифікацію, встановлені економічні та соціокультурні зв'язки, а також історичний досвід і ментальну пам'ять, які доповнюються викликами та загрозами кінця 1980-х – початку 1990-х років, характерними для Європи та світу, основними напрямками зовнішньої політики III Речі Посполитої стали інтеграція до ЄС [3]. Членство в ЄС вважалось суспільством і владою як гарантія безпеки, цілісності та недоторканності кордонів, а також високих стандартів життя та демократичних цінностей. Ідентифікуючи себе з Європою та не бажаючи альтернативи, Польща прагнула зміцнити свою позицію як авторитетного члена провідних європейських інститутів. Завдяки вдалій зовнішній політиці, успіхи якої підкріплювалися значними внутрішніми

трансформаціями, що отримували суспільну підтримку, Республіка Польща у визначений період здобула членство в ЄС у 2004 році. Ці зусилля були підтримані відносинами з провідними державами, такими як США, Німеччина та Франція, а також політикою щодо країн Центрально-Східної Європи, що дозволило Польщі зміцнити свою позицію як регіонального лідера. Важливу роль відіграли і відносини з іншими державами на східному кордоні, лобіювання інтересів яких додало Польщі ваги в Європейському Союзі. Не можна не враховувати й антиросійської спрямованості західних країн, якою Польща вдало скористалася. Важливим чинником успіху був і авторитетний президент А. Кваснєвський, який упродовж важливого десятиліття очолював польську державу на міжнародній арені.

Роль Польщі у міжнародних відносинах та її позиція у світовій спільноті є відображенням зовнішньої політики країни, а також результатом її успіхів та прорахунків. Зовнішня політика Польщі тісно пов'язана з внутрішньою політикою і значною мірою залежить від геополітичного потенціалу країни, а також від низки об'єктивних і суб'єктивних факторів [2]. Зокрема, характер і напрям зовнішньої політики держави значною мірою визначаються такими чинниками: національними інтересами, рівнем ресурсів і можливостей для їх забезпечення, конфігурацією сил у регіоні та їх збалансованістю.

Отже, для всебічного аналізу процесу інтеграції Республіки Польща, її пріоритетних напрямів та основних завдань, а також для розуміння змісту та спрямованості відносин з сусідніми країнами, іншими державами та провідними міжнародними організаціями в рамках тогочасної системи міжнародних відносин, необхідно застосовувати відповідний теоретико-методологічний підхід. Досягнення поставлених цілей та вирішення дослідницьких завдань стало можливим завдяки використанню напрацювань провідних українських та іноземних фахівців, а також застосуванню наукових принципів, методів і прийомів, які дозволили повною мірою розкрити тему дослідження. Важливим теоретичним та методологічним інструментом для вивчення цієї проблеми стало використання понятійно-категоріального апарату, сформованого з урахуванням

поглядів провідних істориків-міжнародників, політологів та спеціалістів у суміжних галузях науки.

Вступ Польщі до ЄС мав значний вплив на геополітичну ситуацію в Центрально-Східній Європі. Польща стала мостом між Заходом і Сходом, активно підтримуючи європейські прагнення України, Грузії та Молдови. На рівні ЄС Польща активно виступає за зміцнення європейської безпеки, енергетичної незалежності та підтримку демократичних цінностей. Її членство в ЄС дозволило посилити інтеграцію регіону, сприяючи стабільності та розвитку.

Успішний вступ Польщі до ЄС став прикладом для інших країн-кандидатів, зокрема України, які прагнуть інтегруватися до європейської спільноти. Польський досвід продемонстрував важливість політичної волі, глибоких реформ і активного діалогу з ЄС.

1.3. Історія та передумови вступу Польщі до ЄС

Після падіння комуністичного режиму в 1989 році Польща стала на шлях демократичної трансформації, яка стала основою її інтеграції до Європейського Союзу. Цей процес розпочався зі створення демократичних інститутів, які забезпечили підвалини для політичної стабільності та відкритості до міжнародного співробітництва.

Однією з ключових реформ цього періоду стало проведення перших вільних парламентських виборів у 1989 році. На виборах здобула перемогу “Солідарність”, рух, який став символом боротьби за свободу і демократичні цінності. Ця перемога поклала початок мирному переходу від авторитаризму до демократії. Прийняття нової Конституції у 1997 році стало важливим кроком у закріпленні прав людини, поділу влад та верховенства права.

Іншим важливим політичним кроком стало підписання Європейської угоди про асоціацію у 1991 році. Угода встановила рамки політичного діалогу між Польщею та Європейськими Співтовариствами, що було ключовим моментом у формуванні довіри між сторонами. Польща зобов’язалася

адаптувати своє законодавство до європейських стандартів, що стало однією з вимог вступу до ЄС.

У 1990-х роках Польща почала масштабні економічні реформи, спрямовані на перехід від планової економіки до ринкової. Ці зміни були необхідні для відповідності критеріям ЄС, таким як економічна стабільність, розвиток конкуренції та підвищення рівня життя.

Одним із ключових етапів стало впровадження так званої “шокової терапії”, яку ініціював тодішній міністр фінансів Лешек Бальцерович. Ця стратегія включала лібералізацію цін, приватизацію державних підприємств та зниження інфляції. Хоча вона призвела до тимчасового зростання безробіття і соціальних труднощів, у довгостроковій перспективі Польща змогла досягти значного економічного зростання.

Протягом 1990-х років Польща залучила значні обсяги іноземних інвестицій, які сприяли модернізації інфраструктури та розвитку промисловості. ЄС також надавав технічну та фінансову допомогу через програми PHARE, які були спрямовані на підтримку реформ у Центральній та Східній Європі.

Польща розпочала свій шлях до Європейського Союзу після падіння комуністичного режиму в 1989 році, коли країна взяла курс на демократичні та економічні реформи. Вже в 1991 році Польща подала заявку на вступ до Європейського Співтовариства, а з 1994 року офіційно почала переговори щодо інтеграції з ЄС. У 1990-х роках Польща провела низку реформ, орієнтуючись на європейські стандарти, що включали розвиток ринкової економіки та зміцнення демократії.

У 2002 році Європейська Рада ухвалила рішення про початок офіційних переговорів з Польщею, а в 2003 році була підписана угода про вступ країни до ЄС. 1 травня 2004 року Польща разом із дев'ятьма іншими країнами Центральної та Східної Європи офіційно приєдналася до ЄС. Ця подія стала визначним моментом не лише в історії Польщі, але й для всього Європейського Союзу, адже розширення на схід стало найбільшим за всю його історію.

Членство в ЄС відкрило для Польщі нові можливості, включаючи доступ до спільного ринку, програм фінансування і підтримки, а також активну участь у прийнятті рішень на рівні ЄС. Польща стала одним із найбільших отримувачів коштів структурних фондів, які сприяли модернізації інфраструктури, розвитку сільського господарства та створенню нових робочих місць.

Згідно з думкою С.В. Бочарова, для комплексного вивчення сучасної історіографії процесу інтеграції Польщі до ЄС доцільно зосередитись на двох основних напрямках. По-перше, важливо аналізувати історіографію, яка стосується розвитку і трансформації Польщі на шляху до європейської інтеграції, а також її взаємин з Європейським Союзом після 1989 року. По-друге, слід звернути увагу на наукові дослідження, що охоплюють окремі аспекти європейської інтеграції Польщі, адже вони дозволяють глибше зрозуміти специфіку цього процесу та його вплив на польську політику і суспільство в цілому.

Дослідження процесу європейської інтеграції Польщі неможливе без урахування ідей західних класиків геополітики, а також сучасних політиків і науковців, які займаються вивченням історії та перспектив геополітичних змін у Європі. Важливим аспектом є також аналіз геополітичного вибору Польщі на межі XX-XXI століть. Зокрема, видатні західні дослідники, такі як Збігнєв Бжезінський і Самуель Хантінгтон, розглядали Польщу як невід'ємну частину західної цивілізації та позитивно оцінювали її перспективи щодо інтеграції в Європейський Союз. Подібні погляди були також висловлені польськими вченими, зокрема Стефаном Кисельським, який у 1990 році опублікував свою працю під назвою «Кому потрібна Польща?». У цій роботі він стверджував, що Польща є важливою для Європейського Союзу, а сам Союз – для Польщі.

Ця ідея отримала подальший розвиток і знайшла відображення у багатьох інших працях польських дослідників, які аналізували геополітичну стратегію Варшави в посткомуністичний період. Вони досліджували, як Польща, враховуючи зміни в міжнародному середовищі, здійснювала свій геополітичний вибір, орієнтуючись на європейські та західні інституції, а також шукала своє

місце в новій політичній реальності після падіння комуністичних режимів у Центрально-Східній Європі. Таким чином, для повного розуміння процесу інтеграції Польщі в Європейський Союз важливо враховувати не лише політичні та економічні аспекти, але й геополітичні фактори, які визначали зовнішню політику країни в контексті змін, що відбувалися в Європі наприкінці ХХ століття. [48].

Значний обсяг наукових праць, що стосуються теми дослідження, створений польськими вченими. Починаючи з 1990-х років і до сьогодні, історіографія постійно поповнюється новими дослідженнями, серед яких виділяються численні спеціальні історичні праці, колективні та індивідуальні монографії, наукові статті тощо.

Аспекти інтеграції Польщі до Європейського Союзу, з огляду на масштабність та тривалість цього процесу, а також повернення польського народу до європейської цивілізації, з якої він був «вирваний» через історичні обставини, стали значно частіше предметом наукового аналізу порівняно з попередніми періодами. У працях польських авторів зустрічаються ґрунтовні дослідження, присвячені започаткуванню та розвитку співпраці Польщі з ЄС, діяльності самітів, що визначали євроінтеграційні перспективи країни, а також аналізу позицій «великих держав» Західної Європи та США [32]. Вони також розглядають якість та темпи внутрішніх трансформацій, необхідних для виконання Польщею вимог ЄС, та політику офіційної Варшави, спрямовану на зміцнення підтримки польських громадян щодо членства в ЄС.

У роботі Анни та Збігнева Доліви-Клепацьких робиться спроба комплексного підходу до вивчення історії інтеграції Польщі з Євросоюзом, проте основна увага приділяється нормативно-правовій базі приєднання Польщі до ЄС, тоді як процес адаптації різних сфер життя країни до вимог Брюсселя висвітлюється менш детально.

Підвищений інтерес українських дослідників до польської історії, особливо сучасного періоду, пояснюється, по-перше, тривалим спільним минулим, включаючи перебування українських і польських земель у складі

одних і тих самих держав, а також сформованими зв'язками співпраці. По-друге, це зумовлено зацікавленістю офіційної Варшави у відносинах з Україною та готовністю підтримувати її на міжнародному рівні. По-третє, українська влада прагне використовувати польський досвід інтеграції в європейсько-атлантичний простір, особливо у досягненні відповідності стандартам ЄС. Стратегічне партнерство між Україною та Польщею сприяє дослідженню польської історії українськими вченими, що дозволяє говорити про формування в українській історіографії окремого напрямку — історичної полоністики, яка постійно розвивається [48].

Працям українських та зарубіжних авторів характерна структурно-тематична подібність і високий рівень аналітики. Вони відрізняються у баченнях причинно-наслідкових зв'язків між історичними подіями, джерельною базою, фактологічною наповненістю та об'єктивністю оцінок, але разом вони формують достатню основу для комплексного дослідження євроінтеграційного процесу Польщі та осмислення його пріоритетів на міжнародному та регіональному рівнях.

Багато цінного матеріалу, особливо в контексті дослідження аспектів європейської інтеграції Польщі, розвитку міждержавних відносин і регіональної співпраці, було отримано з наукових праць С. Бочарова, П. Демчука, В. Копійки та інших [36]. Хоча ці роботи відрізняються за змістом, викладом матеріалу, критичністю аналізу та обґрунтованістю висновків, усі вони разом формують теоретико-методологічну основу для дослідження інтеграції Польщі.

Інтерес до дослідження сучасного українсько-польського співробітництва серед науковців зростає, що підтверджується появою низки монографій, таких як «Україна і Польща: шляхи співробітництва (1991–2004 рр.)» Л. Алексеєвця та В. Гевка, «Українсько-польське економічне співробітництво в умовах євроінтеграції» В. Борщевського, «Навздогінна модернізація: досвід Польщі та України» Г. Зеленка, «Україна – Польща: від добросусідських відносин до стратегічного партнерства (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)» Л. Стрільчук та історіографічне дослідження Н. Чорної «Україна і Польща: історіографія

відносин (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.)»(18). Ці роботи висвітлюють різноманітні аспекти міждержавного співробітництва, зокрема акцентуючи увагу на політичних та економічних питаннях у контексті інтеграції Польщі до Європейського Союзу [1].

В історіографії також помітно зростає кількість досліджень, присвячених взаєминам Польщі з ЄС, що паралельно зростало з успіхами Польщі в інтеграційному процесі. Варті уваги наукові статті О. Бородія [6], Н. Буренко [32], В. Дем'янця [44], С. Диризи [52], О. Мулько [57] та інших, які охоплюють широкий спектр питань: від встановлення офіційних контактів Польщі з ЄС, перебігу переговорів та процедури набуття членства до внутрішніх трансформацій, спрямованих на відповідність вимогам ЄС, а також ставлення політиків та громадськості до зовнішньополітичного вибору Польщі. Ці та інші аспекти інтеграції Польщі, включаючи її вплив на українсько-польське стратегічне партнерство, були комплексно проаналізовані у монографіях Л. та М. Алексієвців, Н. Чорної «Польща: на шляху до НАТО та ЄС» [28], С. Бочарова «Шлях Польщі до Європейського Союзу» [36]. Ці роботи, засновані на великому обсязі джерел та літератури і з використанням новітніх теоретико-методологічних підходів, займають важливе місце в історіографії даної теми.

Історіографія приділяє значну увагу політиці Польщі на субрегіональному та транскордонному рівнях. Це стосується, перш за все, взаємин офіційної Варшави з країнами Вишеградської групи (Чехією, Словаччиною, Угорщиною) та транскордонного співробітництва, зокрема на рівні єврорегіонів. Незважаючи на те, що Вишеградська група була створена ще у 1991 році, інтерес науковців до її функціонування активізувався лише наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття у зв'язку з успішним просуванням її членів на шляху до інтеграції в Європейський Союз.

Загальний аналіз української історіографії показує стійкий інтерес дослідників до цієї теми. Це підтверджується великою кількістю наукових статей, монографій, а також захистом дисертацій за цією тематикою, кількість яких постійно зростає (М. Басараб [3], С. Бочаров [9], Н. Чорна [73,74] та інші).

У цих працях узагальнюються передумови європейської інтеграції Польщі, аналізується перебіг переговорного процесу між Польщею та ЄС, а також показуються формальні результати цих переговорів. Однак у них недостатньо уваги приділяється процесу адаптації основних інститутів країни до стандартів Європейського Союзу, а також майже не розглядаються регіональний та соціокультурний виміри інтеграції.

З огляду на посилення наукового інтересу до історії сучасної Польщі та значне накопичення знань з цієї тематики, що підтверджується не лише збільшенням кількості наукових публікацій, але й організацією українськими вченими, за участі зарубіжних колег, численних наукових та науково-практичних конференцій, круглих столів, можна стверджувати про формування та успішне функціонування в Україні окремих центрів історичної полоністики [40]. За роки незалежності до авторитетних осередків, які існували ще в радянський період при Інституті історії України НАН України, Київському національному університеті імені Т. Шевченка та Львівському національному університеті імені І. Франка, додалися наукові центри Інституту всесвітньої історії НАН України, і саме їхніми напрацюваннями найбільше представлена українська історіографія з цієї тематики.

Найбільшу увагу привернули дослідження, присвячені політиці Польщі в субрегіоні Центрально-Східної Європи та її взаєминам із сусідніми державами в рамках Вишеградської четвірки. Серед таких досліджень можна виділити колективну монографію науковців Інституту Європи РАН «Вышеградская Европа: откуда и куда? Два десятилетия по пути реформ в Венгрии, Польше, Словакии и Чехии», виконану в рамках великого дослідницького проекту «Старый свет – новые времена». З огляду на те, що питання функціонування Вишеградської групи не часто привертають увагу російських науковців, поява цієї праці є особливо значущою. Охопивши майже двадцятирічний період діяльності V-4, автори монографії зосередилися на політичних та соціально-економічних аспектах розвитку групи, співпраці її держав-членів на шляху інтеграції в Європейський Союз і вступу до нього. Важливо, що політика

Польщі, як і інших учасників Вишеграду, була проаналізована окремо від інших суміжних тем. Деякі аспекти співпраці Польщі з іншими державами Вишеграду також розглядаються в роботах О. Хотіврішвілі, Л. Шиселіної та інших [35]. Дослідників зазвичай цікавлять питання створення Вишеградської групи та її розвиток у контексті трансформаційних процесів у Європі, формування спільної стратегії у взаєминах з ЄС і взаємного лобіювання спільних інтересів.

Більшість дослідників цієї проблематики, наслідуючи погляди С. Гантінгтона, схильні вважати Польщу органічною частиною західної цивілізації та позитивно оцінювати її вступ до Європейського Союзу. Загальносхваленою є також думка про те, що Польща потрібна Європейському Союзу не менше, ніж ЄС потрібен їй. У цілому, європейський вибір зовнішньої політики Польщі став важливим чинником, навколо якого офіційній Варшаві вдалося об'єднати суспільство і значно підвищити міжнародний авторитет держави [17].

Особливістю наукових досліджень більшості вітчизняних та зарубіжних вчених, які вивчають розвиток Польської держави з кінця 1980-х років, є обґрунтування закономірності процесу інтеграції Польщі до Європейського Союзу. Водночас у вітчизняній історіографії відчувається брак комплексних досліджень, присвячених інтеграції Польщі до ЄС та наслідкам цього процесу. Більшість робіт з полоністичної тематики зосереджуються на двосторонніх зв'язках між Україною і Польщею або на окремих питаннях економічного, політичного та регіонального співробітництва між Польщею і Європейським Союзом. Отже, аналіз вітчизняних джерел вказує на необхідність подальшого вивчення історії євроінтеграції Польщі та впливу процесу розширення ЄС у східному напрямку на взаємовідносини між ЄС і Україною.

Висновки до 1 розділу

У першому розділі аналізується наукова розробка теми інтеграції Польщі до Європейського Союзу, яка вимагає комплексного підходу до вивчення джерел та матеріалів, що стосуються цього процесу. Визначається, що для об'єктивного та без упереджень аналізу необхідно використовувати широкий спектр джерел, включаючи офіційні документи, статистичні матеріали, а також соціологічні та

аналітичні дані. Усі джерела повинні бути класифіковані та вивчені з урахуванням їх достовірності та значення для розуміння процесів інтеграції Польщі в європейську політичну та економічну систему.

У контексті інтеграційного процесу, особлива увага приділяється нормативно-правовим актам, угодам та документам, які стосуються як внутрішньої політики Польщі, так і її зовнішньополітичних відносин з ЄС та іншими державами. Велике значення надається ретельному вивченню документів ЄС, таких як основні договори та угоди, що регламентують процеси входу Польщі до Євросоюзу, а також стратегії та плани, розроблені на рівні Єврокомісії.

Завдяки класифікації джерел і їх детальному аналізу, стає можливим побудувати чітку картину того, як Польща здійснювала свою зовнішню політику щодо інтеграції в ЄС, що дозволяє не лише зрозуміти власне значення цього процесу для країни, але й оцінити його вплив на геополітичну ситуацію в Центрально-Східній Європі.

Основним висновком першого розділу є те, що для об'єктивного і глибокого розуміння процесу інтеграції Польщі в ЄС необхідно враховувати різноманітні джерела і матеріали, що дозволяють аналізувати цей процес з різних точок зору. Вивчення цих джерел вимагає системного підходу і критичного аналізу, що забезпечує наукову достовірність та об'єктивність результатів дослідження.

РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ В ЄС У ДОСЛІДЖУВАНИЙ ПЕРІОД **Початок форми** **Кінець форми**

2.1. Економічні виклики та результати членства Польщі в ЄС

За роки підготовки до вступу в ЄС у Польщі відбулися фундаментальні зміни в економіці. Системна трансформація привела до радикальних змін у політичному та соціально-економічному устрої країни. Після розпаду соціалістичної системи Польща шукала партнерів, співпраця з якими могла б допомогти швидко подолати глибоку економічну кризу. Приєднання до західних структур і економічних організацій було визнано найефективнішим способом подолання цивілізаційного та технологічного відставання, а також важливою передумовою для сталого економічного зростання. Мотиви Польщі інтегруватися в ЄС мали не лише економічний характер, а й політичний, оскільки країна шукала гарантії політичної незалежності в умовах непередбачуваності ситуації в країнах колишнього СРСР [8].

У період з 1990 по 1994 роки Польща активно впроваджувала реформи в економічній і політичній сферах, переходячи від авторитарного режиму до демократії та створюючи багатопартійну систему. В економіці вдалося досягти рівноваги між попитом і пропозицією завдяки вільній ринковій взаємодії, лібералізації цін і торгівлі. Було створено законодавчу базу, що забезпечила існування ринкової економіки та ефективне регулювання прав власності.

Процес створення ринкової економіки в Польщі відбувався під безпосереднім впливом підготовки до вступу в ЄС. Орієнтація на європейську інтеграцію дозволила чітко визначити мету розвитку країни, встановити напрямок і часові рамки ринкової трансформації.

Європейська інтеграція сприймалася польським суспільством як єдиний шанс швидко подолати економічні та політичні деформації, що залишилися від соціалістичної економіки. Ця ідея стала рушійною силою для проведення

реформ. Підвищення матеріального та цивілізаційного рівня життя громадян до загальноєвропейських стандартів стало об'єднувчою «національною ідеєю».

Головним підсумком трансформаційного періоду в Польщі стало створення ринкової економіки, основою якої стала зміна відносин власності та формування великого приватного сектору. Для досягнення цих цілей були здійснені реформи системи державного управління і фінансів, відродження місцевого самоврядування, створення ринкової інфраструктури та забезпечення захисту прав власності [34].

Визначальним фактором цих кардинальних змін, без сумніву, стала політика. Польща вибрала європейський вектор розвитку одразу після перших демократичних виборів у 1989 році. Проте шлях до Європи не був легким. Країна зіткнулася зі стрімкою інфляцією, необхідністю формувати нові органи управління, проведенням кардинальних реформ у податковій, банківській і пенсійній системах, децентралізацією влади тощо. Європейська Співдружність надавала Польщі фінансову допомогу для реалізації реформ. Однак, ключовим чинником успіху стало бажання і енергія самих поляків здійснювати зміни. Хоча в країні були скептики щодо вступу в ЄС, Польща послідовно змінювалася. Європейський Союз та інші донори фінансували проекти для гармонізації законодавства з вимогами права ЄС і підготовки країни до дотримання європейських стандартів.

У червні 2003 року в Польщі відбувся референдум щодо вступу країни до ЄС, в якому взяли участь 58,85% громадян із правом голосу. З них 77,45% підтримали вступ до ЄС [24].

1 травня 2004 року Республіка Польща офіційно стала членом Європейського Союзу. З цього моменту країна отримала доступ до фондів ЄС, спрямованих на допомогу економічно відсталим регіонам для вирівнювання диспропорцій. За цей період Польща отримала понад 82 мільярди євро з європейського бюджету, що втричі перевищило її внески до бюджету ЄС. Це була найбільша фінансова допомога від ЄС у номінальному вимірі, хоча у відносних показниках до ВВП чи кількості населення вона не надто відрізнялася

від допомоги іншим країнам-дебіторам. Кошти були спрямовані на реалізацію проектів з покращення інфраструктури, екології, освіти, розвиток науки, стимулювання туризму, підвищення конкурентоспроможності сільського господарства тощо. Загалом за цей час було реалізовано 186 000 проектів, завдяки яким створено близько 800 000 нових робочих місць. Завдяки грантам безробітні відкрили понад 243 000 малих підприємств [27].

Проекти Європейського Союзу в Польщі охоплюють широкий спектр сфер, реалізуючись як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях. Особливий акцент було зроблено на інтеграції регіонів до загальноєвропейського простору шляхом зменшення економічної нерівності та стимулювання розвитку найвідсталіших територій. Зокрема, спеціальні програми були розроблені для п'яти найбільш економічно відсталих східних регіонів, таких як Підляське, Люблінське та Підкарпатське воєводства. Це дозволило підвищити їх конкурентоспроможність через модернізацію транспортної інфраструктури, створення нових робочих місць і залучення інвестицій у сфери туризму, сільського господарства та промисловості.

Однією з ключових умов надання допомоги з боку ЄС є принцип спільного фінансування. Це означає, що виконавець проекту (муніципалітет, підприємство або організація) має забезпечити частину фінансування самостійно. Такий підхід не лише стимулює відповідальність бенефіціарів, але й сприяє більш ефективному використанню коштів. Використовуючи власні ресурси, виконавці демонструють реальну зацікавленість у результатах проектів, що позитивно впливає на їхню якість і довгостроковий ефект.

Фінансова допомога ЄС поступово збільшувалася з моменту вступу Польщі до Євросоюзу в 2004 році. У період з 2004 по 2006 роки субсидії могли покривати до 75% вартості проектів. У наступному програмному періоді (2007–2013 рр.) цей відсоток зріс до 85%, що дозволило суттєво збільшити кількість реалізованих ініціатив. Така динаміка свідчить про довіру ЄС до польської адміністративної системи, а також про ефективність використання отриманих коштів.

Основними отримувачами фінансової допомоги ЄС у Польщі стали органи місцевого самоврядування, освітні заклади, підприємства різного масштабу та неурядові організації. Це дозволило спрямувати кошти на низку ключових напрямів. Наприклад, у сфері інфраструктури фінансування використовували для будівництва автомагістралей, мостів та модернізації залізничних ліній. Освітня сфера отримала ресурси для модернізації навчальних закладів і створення інноваційних центрів, які сприяли підвищенню якості освіти. У сільському господарстві кошти спрямовувалися на підтримку фермерів, зокрема впровадження сучасних технологій, які відповідали європейським екологічним стандартам.

З метою прискорення реалізації проектів уряд Польщі ухвалив стратегічне рішення здійснювати авансові виплати з державного бюджету з подальшим відшкодуванням витрат із фондів ЄС. Ця політика зробила фінансування доступним для широкого кола виконавців, включаючи як державні структури, так і приватні підприємства. Наприклад, муніципалітети змогли втілити численні проекти розвитку регіонів, тоді як підприємства отримали можливість впроваджувати новітні технології та покращувати виробничі процеси.

Реалізація проектів ЄС у Польщі супроводжувалася вражаючими результатами. Автомагістраль А2, яка з'єднує Варшаву з Берліном, стала важливим елементом транспортної інтеграції Польщі із Західною Європою. Модернізація Варшавського метро значно покращила транспортну систему столиці, зробивши її більш екологічною та зручною для жителів. У Підляському воєводстві створення сільськогосподарських кооперативів дозволило місцевим фермерам об'єднати зусилля, що сприяло зростанню їхньої конкурентоспроможності на європейському ринку.

Загалом реалізація проектів ЄС у Польщі стала визначальним чинником трансформації країни після її вступу до ЄС. Завдяки підтримці Євросоюзу Польща змогла не лише модернізувати свою економіку, але й покращити умови життя громадян. Польський досвід ефективного використання європейських

фондів може стати прикладом для інших країн, таких як Україна, яка прагне до інтеграції в ЄС.

Найбільший позитивний вплив від інвестицій відчувала інфраструктура. У результаті реалізації проектів було побудовано і модернізовано понад 2000 км автомагістралей, близько 14 000 км місцевих доріг і 2 300 км залізничних колій. Завдяки завершеній у 1999 році децентралізації влади, рішення про затвердження більшості проектів приймалися на регіональному рівні, що сприяло підвищенню ефективності інвестицій. У населених пунктах було побудовано і модернізовано близько 36 000 км каналізаційних мереж, 12 000 км водопроводів, 683 очисні споруди, а також закуплено 2000 одиниць міського транспорту. Поліпшення якості транспортної системи та благоустрою населених пунктів безсумнівно сприяли зростанню прибутковості бізнесу та підвищенню інвестиційної привабливості країни [15].

Розуміючи важливість людського потенціалу для майбутнього країни, Польща особливу увагу приділила реалізації освітніх проектів. Дитячі садки та школи отримали можливість модернізувати класи й закупити комп'ютерне обладнання, а 90 000 студентів змогли здобути вищу освіту за перспективними спеціальностями. Результати цих інвестицій вже помітні: згідно з дослідженням, проведеним у 2012 році Міжнародною програмою з оцінки рівня освіти Організації економічного співробітництва і розвитку, польські 15-річні учні продемонстрували високий рівень знань. У рейтингу з математики Польща посіла 13 місце, з читання – 10-те, а з точних наук – 9-те серед 65 країн-учасниць дослідження. За останні 10 років ці показники покращилися в середньому на 10 позицій. Рекрутингові агенції також відзначають високий рівень професіоналізму польських спеціалістів: Краків, Варшава і Вроцлав нещодавно посіли 10-те, 36-те та 75-те місця у світі за привабливістю для дистанційних працедавців [27].

Важливим фактором розвитку є те, що кожен другий поляк володіє хоча б однією іноземною мовою, а серед молоді у віці від 15 до 34 років цей показник перевищує 60%. Водночас серед осіб старших 55 років лише близько 30%

володіють іноземною мовою, причому більшість із них зазначає російську. Це свідчить про те, що за останні 15 років молодь надавала великого значення вивченню іноземних мов, усвідомлюючи, що в умовах глобалізації світової економіки це є важливою умовою для успіху.

Одним із ключових аспектів розвитку ринкових відносин у Польщі стало створення сприятливого середовища для підприємництва. Це включало розробку законодавчо-нормативної бази, яка прискорила розвиток конкурентного середовища, залучення іноземного капіталу, розширення імпорту товарів і послуг, а також протидію монополізму. Одночасно була створена широка система підтримки підприємництва, орієнтована на європейські стандарти.

Економічні перетворення Польщі стали можливими завдяки широкій підтримці населення та рішучості політичного керівництва не лише ініціювати, але й довести реформи до логічного завершення. Значну роль у цьому відіграли повага до приватної власності, традиції підприємництва та кредит довіри суспільства, який дозволив реалізувати глибокі реформи, незважаючи на їхні соціальні наслідки. Зокрема, лібералізація цін і реформа житлово-комунального господарства стали одними з найскладніших, але необхідних етапів змін. Щоб пом'якшити їхній негативний вплив на населення, уряд впроваджував заходи соціального захисту, серед яких найбільш ефективним виявилось стимулювання приватного підприємництва. Це дозволило багатьом громадянам знайти шляхи до економічного самозабезпечення у перехідний період.

Уже в 1993 році Польща змогла відновити довоєнний рівень реальної заробітної плати, а до кінця 1990-х років стабілізувала соціальні виплати. Орієнтація на швидку фінансову стабілізацію та лібералізацію економіки дозволила подолати економічний спад, характерний для багатьох країн з перехідною економікою. На рубежі 1995-1996 років Польща стала першою серед країн Центральної та Східної Європи, яка досягла довоєнного рівня виробництва, а до 2005 року цей показник був перевищений на 67%. Сукупний обсяг капіталовкладень в економіку зріс більш ніж удвічі, а обсяг промислової продукції — на понад 220%. Реальна заробітна плата зросла на 138,4%, а пенсії

— на 135%. Середня заробітна плата в Польщі у 2005 році становила 737 доларів США, а середня пенсія — 404 долари [10].

Високі темпи розвитку польської економіки підтверджуються також зростанням ВВП на душу населення. У період з 1995 по 2005 роки цей показник зріс на 52%. За даними Євростату, розрив у рівнях економічного розвитку між новими та старими членами ЄС поступово скорочувався. Якщо в 1995 році ВВП на душу населення в Польщі становив лише 40% від середнього рівня по ЄС, то до 2005 року цей показник зріс до 50%. За рівнем купівельної спроможності показник у 1995 році становив 36% від середнього рівня ЄС, а до 2005 року — 44%.

Економічні реформи в Польщі, як і в інших країнах Центральної та Східної Європи, суттєво змінили роль держави в економічному житті. Держава поступово відмовилася від функцій безпосереднього суб'єкта господарської діяльності, зосередившись на регулюванні економіки та встановленні чітких “правил гри” для підприємців. Це сприяло формуванню конкурентного середовища, залученню іноземних інвестицій і розвитку ринкової економіки [38].

Польський досвід доводить, що системні економічні перетворення, за підтримки суспільства та рішучості уряду, можуть призвести до значного економічного зростання. Для країн, які прагнуть здійснити аналогічні реформи, приклад Польщі є важливим джерелом натхнення та практичних рішень.

Завдяки цим змінам ВВП на душу населення в Польщі зріс з 6 300 євро у 1995 році до 10 900 євро у 2004 році, а після вступу до ЄС у 2004 році цей показник підвищився до 17 100 євро. Середній показник по країнах ЄС у 2012 році становив 25 600 євро. Польща, як і інші країни Центральної та Східної Європи, впевнено рухалася вперед. Нині ВВП на душу населення в Польщі становить 66% від середнього показника по ЄС, що на 17% більше, ніж 10 років тому. Якщо економічне зростання продовжиться такими ж темпами, через 10-20 років Польща може приєднатися до найбагатших країн Європи [24].

Після реформи публічних фінансів, розпочатої в 1998 році, роль центрального бюджету у вирішенні економічних завдань зменшилася. Це скорочення було пов'язане зі зростанням ролі страхових позабюджетних фондів і бюджетів місцевого самоврядування. Одним із ключових інструментів перерозподілу публічних коштів стали державні цільові фонди, включаючи фонди медичного та соціального страхування, які становили 42% усіх публічних видатків. Через органи місцевого самоврядування перерозподіляється до 24% публічних коштів, і ця частка має тенденцію до зростання.

Лібералізація економічної діяльності та масштабна приватизація створили основу ринкової економіки, яка базується на приватній власності. Якщо в 1989 році близько 20% ВВП вироблялося в приватному секторі, то до 2004 року цей показник зріс до 79,2%. У приватному секторі працювало близько 71% усіх зайнятих у народному господарстві, порівняно з 49% у 1990 році. Приватна власність домінує в промисловості, сільському господарстві, роздрібній торгівлі та будівництві. Приватний сектор також становив майже 58% основних економічних фондів країни, а частка приватних підприємств в експорті та імпорті у 2004 році складала відповідно 88,1% та 91,7% [10].

Структура виробництва в Польщі також зазнала змін, наблизившись до пропорцій, характерних для розвинених європейських країн. Якщо у 1989 році частка промисловості у ВВП становила 44,1%, будівництва – 8,3%, послуг – 35,8%, а сільського господарства – 11,8%, то до 2004 року сектор послуг став домінуючим, складаючи 45% ВВП, частка промисловості скоротилася до 22,5%, сільського господарства – до 4,5%, будівництва – до 4,9%, а торгівлі та ремонту – до 16,8%. У 2006-2007 роках зростання ВВП досягло максимуму в 6,7% і 7% на рік.

Перед Польщею стоїть завдання досягнення рівня конкурентоспроможності розвинених європейських країн, адже існують певні відставання в економічному та інституційному розвитку, ефективності та інноваційності. Ці виклики пов'язані з етапом конвергенції та інтеграції з іншими членами ЄС. Про масштаби цього відставання свідчать високий рівень

безробіття, низька продуктивність праці, незавершеність структурної перебудови економіки, збереження низькопродуктивного сільського господарства та великої частки державного сектора в слабо реформованих галузях, значні регіональні диспропорції, низька конкурентоспроможність підприємств, нестабільність публічних фінансів та низький рівень інноваційності економіки.

За даними Євростату, продуктивність праці в Польщі, вимірювана ВВП на одного зайнятого, у 2005 році становила лише близько 57% від середнього рівня по ЄС. Ще гірший показник спостерігався при розрахунку продуктивності праці на одну годину робочого часу: у 2003 році цей показник для Польщі складав лише 42,6% від рівня ЄС.

Особливо яскраво це видно у сільському господарстві, де приблизно 17% зайнятих виробляють менше 5% ВВП, тоді як у сфері послуг 54% зайнятих генерують понад 65% ВВП. Ці диспропорції в продуктивності праці зумовлюють суттєві відмінності в структурі зайнятості населення Польщі порівняно з розвиненими країнами Європи.

Інноваційність польської економіки залишається на низькому рівні. Витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) у Польщі значно відстають від середніх показників по ЄС. У 2004 році середній показник витрат на НДДКР по ЄС-25 складав 1,9% ВВП, тоді як у Польщі цей показник був значно нижчим – лише 0,58% ВВП. Ще більша різниця спостерігається в інноваційних витратах підприємств: середній показник по ЄС складав 1,22% ВВП, а в Польщі – лише 0,17%. Частка витрат на НДДКР у загальному обсязі фінансування технічного прогресу в Польщі також залишається низькою. У 2000 році вона становила лише 12,7%, тоді як у країнах ЄС – близько 62%. У країнах Західної Європи головним джерелом інновацій на підприємствах є власні дослідження, тоді як у Польщі дослідна база підприємств є недостатньою, що змушує їх купувати ліцензії на нову техніку і технології [47].

Переважання публічних коштів у фінансуванні НДДКР знижує ефективність їх використання, оскільки не забезпечує відповідності структури

досліджень потребам економіки. У Польщі частка бюджетних коштів у фінансуванні НДДКР зростає, досягнувши у 2003 році майже 63%, тоді як частка підприємств зменшується. У країнах ОЕСР і ЄС ці пропорції мають зворотний характер: у 2002 році середній показник частки підприємств у фінансуванні НДДКР у країнах ОЕСР становив 62,3%.

В обробній промисловості Польщі сектор високих технологій охоплює близько 0,5% зайнятих, тоді як у середньому по ЄС – 1,2%. У секторі середньо-високих технологій зайнято 4,4% працівників, порівняно з 5,7% у середньому по ЄС-25. Подібна ситуація спостерігається і в сфері послуг. У 2004 році в країнах ЄС у сфері послуг, що вимагає спеціальних знань і підготовки, працювало понад 33% усіх зайнятих, тоді як у Польщі цей показник становив лише 24,3%. У високотехнологічних послугах зайнятість у Польщі складала 2,1%, тоді як у ЄС – 3,3%.

Польська економіка характеризується слабким використанням знань, наукових досліджень і розробок як факторів зростання. За основними показниками, що визначають інноваційний потенціал (такими як розвиток раціоналізаторства та винахідництва, патентування, частка інноваційних підприємств у виробництві, частка високотехнологічного експорту, обсяг фінансування НДДКР), Польща займає одні з останніх місць серед країн ОЕСР.

Особливо несприятлива ситуація в промисловості, де обсяг фінансування НДДКР становить лише 0,21% ВВП, тоді як у країнах ЄС цей показник в чотири рази, а в країнах ОЕСР – майже в сім разів вищий. Лише близько 31% витрат на НДДКР фінансується за рахунок власних коштів підприємств, тоді як 65% фінансується з державного бюджету [22].

Низький рівень інноваційного потенціалу значною мірою впливає на конкурентоспроможність національних виробників на міжнародному ринку. Незважаючи на те, що протягом років трансформації в Польщі була створена нова система господарського законодавства, бізнес-середовище все ще перебуває у стадії становлення, і багато його аспектів не можна назвати повністю сприятливими. Так, за показниками якості конкурентного середовища, що

впливає на конкурентоспроможність національних економічних суб'єктів, Польща в дослідженні Світового банку "Doing Business" за 2004-2006 роки посіла 54-те місце серед 156 країн світу, поступившись майже всім новим членам ЄС (крім Словенії). Водночас у країні склалися більш сприятливі умови за такими аспектами бізнес-клімату, як відкритість економіки і "проникність" кордонів (34-те місце), захист інвесторів (22-ге місце), та процедури закриття бізнесу (23-те місце).

З моменту вступу Польщі до ЄС 1 травня 2004 року, з формально-правової точки зору, країна перейшла на новий етап інтеграції. Почала діяти законодавча система, адаптована до норм ЄС, причому правові положення, визначені спільно для Співдружності, набули прямої дії на території Польщі. Водночас для країни стали обов'язковими рішення колективних органів ЄС. Змінилася й система фінансових відносин Польщі та ЄС: якщо до вступу Польща отримувала пряму допомогу для підготовки до членства, то тепер країна бере участь у формуванні бюджету та фондів ЄС своїми внесками і може повністю використовувати кошти структурних фондів для підвищення конкурентоспроможності, забезпечення стабільного економічного розвитку і зближення рівнів розвитку національної економіки з європейськими стандартами [45].

Попри те, що на момент вступу до ЄС польська економіка була досить відкритою, як у середовищі експертів, так і серед деяких верств суспільства висловлювалися побоювання щодо можливих ризиків. Зокрема, обговорювалися загрози підвищення цін до європейського рівня, можливі наслідки квотування польського експорту, особливо сільськогосподарської продукції, жорстка конкуренція з боку західного ринку, банкрутства підприємств і зростання безробіття.

Результати соціально-економічного розвитку Польщі в 2004-2005 роках свідчать про поживлення економіки та покращення загальної ситуації в країні. Позитивні зміни, такі як зростання фінансових показників підприємств, збільшення інвестицій та експорту, зниження безробіття, польські експерти пов'язують як із вступом до ЄС, так і з поліпшенням економічної ситуації як в

країні, так і на міжнародних ринках. У 2004 році ВВП Польщі зріс на 5,4% (проти 3,8% у 2003 році), а в 2005 році – на 3,2%.

Економічне піднесення також вплинуло на ринок праці. Вперше за кілька років спостерігалось зростання зайнятості – на 130 тисяч осіб (або на 1,3%). Безробіття знизилось з 20,4% у першому кварталі 2004 року до 17,6% у четвертому кварталі 2005 року. Зростання зайнятості відбувалося переважно в галузях, де високими темпами зростав експорт до ЄС, таких як виробництво автомобілів, побутової техніки та меблів, що вказує на поступові структурні зміни на ринку праці.

У 2020-2021 роках була подолана тенденція до зниження обсягів інвестицій: після скорочення на 0,2% у 2019 році, інвестиції зросли на 5,3% у 2020 році та на 7,8% у 2021 році. Інвестиційне пожвавлення було зумовлене сприятливою економічною ситуацією та початком фази економічного зростання, менше вплинула інтеграція з ЄС [24].

Вступ Польщі до ЄС не призвів до суттєвих змін на валютному ринку країни. З квітня 2020 до березня 2021 року національна валюта – злотий – значно зміцніла, підвищившись на 18% щодо євро і майже на 30% щодо долара. Це зміцнення злотого було викликано позитивними економічними тенденціями, такими як зростання ВВП, продуктивності праці, безпечний рівень негативного сальдо поточних платежів і зниження політичних ризиків.

Одним із найбільших соціальних занепокоєнь було очікуване різке зростання цін після вступу до ЄС. Це призвело до збільшення інфляційних очікувань та купівельного ажіотажу в першій половині 2020 року. Як наслідок, роздрібний товарообіг за рік зріс на 7,9%, зокрема на продовольчі товари – на 7,3%, а на непродовольчі – на 10,5%. Попри зростання річного рівня інфляції до 3,5% (порівняно з 0,8% у попередньому році), цей показник залишився в межах бюджетних планів, і ситуація стабілізувалася.

Хоча вступ до ЄС дійсно став одним із факторів зростання цін, це не був єдиний чинник. Зростання цін було зумовлене також поганим урожаєм у 2019 році, скороченням поголів'я свиней, підвищеним попитом на польські продукти

харчування (особливо м'ясо та молочні продукти), інфляційними очікуваннями, підвищенням ПДВ до середньоєвропейського рівня (з 7% до 22%), зростанням світових цін на енергоносії та сировинні товари [15].

Завершення етапу адаптації до умов ЄС супроводжувалося зростанням незбалансованості публічних фінансів. Ця проблема була пов'язана як із труднощами системних змін в економіці, так і з складнощами реформування бюджетної системи, зокрема у взаєминах між бюджетами різних рівнів державних адміністрацій, та іншими невирішеними питаннями.

Поглиблення незбалансованості публічних фінансів у Польщі було пов'язане зі зниженням середніх темпів економічного зростання та, відповідно, скороченням бюджетних надходжень. Зокрема, зменшилися доходи від оподаткування фізичних і юридичних осіб через податкову реформу, яка мала на меті зменшити податковий тягар на підприємців. Додатково до цього, дефіцит бюджету зростав через те, що доходи від приватизації перестали включати до бюджетної частини.

Основною причиною незбалансованості публічних фінансів у Польщі стало збільшення соціальних витрат. Наприклад, у 2020 році на соціальний захист припадало 17,4% ВВП, а в 2021 році цей показник зріс до 18,5%. Також державні кошти були спрямовані на дорогі реформи соціальної сфери, такі як пенсійна та медична реформи, які почали реалізовуватися з 1999 року. Крім того, фінансове навантаження збільшила й реформа освітньої системи [45].

Держава також витрачала значні кошти на підтримку державних підприємств у таких галузях, як видобувна промисловість та транспорт. На господарські потреби витрачалося 7,4% публічних коштів, що трохи менше за середній показник по ЄС (8,7%). Витрати на функціонування державних інститутів у Польщі складали близько 18%, що відповідає середньоєвропейському рівню (21%). Основну частину державних витрат (близько 71%) складали жорсткі витрати, які важко скоротити під час оптимізації системи публічних фінансів.

У 2020 році в бюджеті Польщі з'явилася нова стаття – щорічний внесок до бюджету ЄС, який на початку становив понад 1 млрд євро, а в 2021 році виріс до 2,5 млрд євро. У 2022 році він досяг 4 млрд євро. Через членство в ЄС, державний бюджет був зобов'язаний здійснювати авансове фінансування частини проектів, реалізованих із залученням коштів структурних фондів ЄС. Хоча ці кошти повертаються до бюджету, різниця в часі між витратами та поверненням ускладнювала балансування бюджету. Багато коштів, що надходять із фондів ЄС, використовуються органами місцевого самоврядування для вирішення проблем регіонального розвитку, а національна частка фінансування цих проектів покривається за рахунок публічних коштів[15].

Зі вступом до ЄС фінансове становище Польщі значно покращилося завдяки доступу до структурних фондів ЄС. Польща стала одним із найбільших одержувачів цих коштів серед нових членів ЄС завдяки високому рівню інституційної підготовленості до їх використання. У рамках програм PHARE, SAPARD та ІСПА ще на етапі підготовки до вступу в Польщу було інвестовано близько 6 млрд євро. Після вступу можливості Польщі отримувати фінансову допомогу від ЄС значно розширилися: у 2021 році країна отримала 3,9 млрд євро з бюджету ЄС, з яких 20% надійшло через структурні фонди, а внески до бюджету склали близько 2,5 млрд євро.

Польські підприємці активно використовували кошти з фондів ЄС, причому попит на фінансування часто перевищував обсяги наданих коштів. До жовтня 2021 року попит на фінансування перевищив на 40% обсяг коштів, передбачених для Польщі на період 2020-2022 років. Найбільшим попитом користувалися кошти, виділені на програми підвищення конкурентоспроможності (208,4% від сукупного обсягу) та розвитку регіонів (178,4%) [47].

Необхідність обмеження державних витрат та зміна їхньої структури стали актуальними через зростання державного боргу Польщі. У 2017 році рівень заборгованості становив 39,7% ВВП, а до 2020 року зріс до 48,4%. Хоча цей показник не перевищує допустимий рівень за Маастрихтськими угодами (60%

ВВП), саме по собі швидке зростання заборгованості викликає занепокоєння, оскільки тільки в 2020 році сукупний борг збільшився на 16,3%. Фінансування державного боргу здійснюється через випуск державних і муніципальних цінних паперів.

Наприкінці 2020 року зовнішній борг Польщі склав близько 94 млрд євро, причому 43% цієї суми припадало на державний борг, 44,6% – на підприємства, 10,6% – на банки, а лише 1,5% – на Центральний банк Польщі. Значна частина зовнішнього боргу підприємств (38,4%) представлена банківськими кредитами, наданими здебільшого іноземними інвесторами – материнськими компаніями. Оскільки більшість цих підприємств є кредитоспроможними та займають стійкі позиції на внутрішньому і зовнішньому ринках, зовнішня заборгованість не становить загрози для державних фінансів. Найбільш динамічно розвиваються підприємства у телекомунікаційній, нафтопереробній та транспортній галузях.

Останніми роками зростання експорту стало важливим фактором стабілізації економічної ситуації. Попри побоювання щодо конкурентоспроможності польської продукції на світових ринках після вступу до ЄС, відкриття кордонів та зняття митних бар'єрів полегшили доступ польських виробників на європейські ринки та знизили витрати на торговельні та транспортні операції.

Перші роки членства Польщі в ЄС показали значне зростання експорту. У 2020 році обсяг експорту зріс на 37,7% (у доларовому вираженні) і на 25,6% (в євро), а в 2021 році відповідно на 21,1% та 19,6%. Темпи зростання експорту у 2020 році більш ніж удвічі перевищили середні показники за 2017-2019 роки [45].

Значна частка польського експорту тепер складається з високотехнологічної продукції, такої як автомобілі, електроніка, побутова техніка та меблі. У період 1994-2005 років частка цієї продукції в загальному обсязі експорту зросла з 19,7% до 41%. Особливо динамічно зростає експорт сільськогосподарських товарів, таких як овочі, фрукти, м'ясо, молочні продукти, що призвело до позитивного торговельного сальдо в цій категорії товарів.

Протягом підготовки до вступу в ЄС польські експерти висловлювали занепокоєння, що відкриття ринку призведе до підвищеної конкуренції з боку західних компаній та витіснення національних виробників. Однак багато польських фірм показали високу конкурентоспроможність, і підготовка до конкуренції з європейськими компаніями стимулювала модернізацію та інноваційний розвиток, а також зниження витрат виробництва.

Багато компаній впровадили інновації під тиском зростаючої конкуренції, і деякі навіть збільшили кількість працівників. Це свідчить про те, що найбільші польські підприємства почуваються досить впевнено на єдиному європейському ринку.

У сучасному світі багатство і добробут націй все більше залежать не від ресурсів, як-от земля або корисні копалини, а від людського капіталу. Висококваліфіковані та креативні люди здатні за короткий час перетворити країну на світового лідера. Швидкий розвиток комп'ютерних технологій та інтернету відкриває можливості для отримання значних прибутків за лічені роки. Одночасно з цим ринок праці стає більш мобільним, і для розвитку країни необхідно створювати нові робочі місця та підвищувати рівень життя населення.

Серед старих членів ЄС були побоювання, що приплив трудових мігрантів з нових країн-членів може дестабілізувати їхні ринки праці та соціальні системи. Однак, всупереч очікуванням, відкриття ринків праці не спричинило масової трудової міграції з Польщі. Цьому сприяли недостатня кваліфікація працівників, слабе знання іноземних мов і культурних особливостей приймаючих країн. Також польське безробіття має структурний характер: ті, хто не може знайти роботу в Польщі, часто не можуть працевлаштуватися і в країнах ЄС, тоді як найбільш затребувані спеціалісти мають роботу і в Польщі.

Опитування, проведене через рік після вступу Польщі до ЄС, показало, що лише 22% опитаних були зацікавлені у працевлаштуванні в країнах "старого" ЄС. За оцінками Міністерства економіки Польщі, найприйнятнішим варіантом для поляків була сезонна робота за кордоном. У 2020 році близько 324 тисяч поляків працювали на сезонних роботах у Німеччині, значна кількість також

знайшла роботу у Великобританії, Ірландії, Італії, Нідерландах, Норвегії та Іспанії [2].

З часу відкриття кордонів приблизно 2 мільйони поляків вирушили шукати кращих можливостей у Західній Європі. Усвідомлюючи важливість створення нових робочих місць, польський уряд полегшує ведення бізнесу. У 2018 році Світовий банк поставив Польщу на 45-те місце за простотою регуляторних процедур.

Найбільшою групою, яка побоювалася негативних наслідків вступу до ЄС, були сільські жителі. Влада розробила нову стратегію соціально-економічного розвитку, яка передбачала значну підтримку агропромислового комплексу (АПК) у довгостроковій перспективі. Пріоритети включали: прискорення структурних перетворень у сільському господарстві, створення нових робочих місць, впровадження біологічного та технічного прогресу, розвиток вертикальної інтеграції.

Основними напрямками підтримки були: розвиток сімейних господарств як основної форми аграрного виробництва, реструктуризація АПК, модернізація переробної промисловості, поліпшення технічної та соціальної інфраструктури села, а також охорона навколишнього середовища. Важливим аспектом також стала підтримка регіонального розвитку, що посилювалася через децентралізацію та демократизацію економіки.

Насправді сільські господарства значно виграли від вступу до ЄС, що виразилося у зростанні їхніх доходів завдяки підвищенню цін на сільськогосподарську продукцію. Запровадження єдиної аграрної політики ЄС сприяло зростанню цін на такі основні продукти, як зерно, цукор і молоко. Зростання попиту на польські продукти на зовнішніх ринках також сприяло цьому процесу.

Введення прямих субсидій і поліпшення умов роботи на аграрних ринках допомогли швидкому зростанню доходів польських фермерів. Важливу роль у цьому відіграв фонд SAPARD, кошти якого використовувалися для придбання сільськогосподарської техніки (селяни отримували відшкодування до половини

вартості нової техніки). У 2020 році на ці цілі було виділено 172 мільйони євро, а фінансування за рахунок фонду продовжувалося і в наступні роки[21].

Зростання доходів польських фермерів значною мірою пов'язане з прямими субсидіями та підтримкою сільськогосподарської діяльності в зонах із несприятливими умовами. У 2020 році середній розмір субсидії на одне господарство склав 3,7 тис. злотих (приблизно 1 тис. доларів). Спочатку передбачалося, що рівень таких виплат становитиме лише 25% від стандарту країн ЄС, але на практиці він досяг 55%. Також польське сільське господарство отримує підтримку з фондів ЄС для молодих фермерів, на реструктуризацію та модернізацію продовольчого сектору і розвиток сільської інфраструктури.

Власники ферм, розташованих у зонах зі складними умовами для господарювання (що охоплюють близько половини всіх сільськогосподарських угідь у Польщі), отримують додаткові субсидії. У 2020–2022 роках в рамках програми "Реструктуризація та модернізація продовольчого сектору та розвиток сільських територій" було виділено 1,8 млрд євро. Також на реалізацію плану розвитку сільської місцевості було передбачено понад 3,6 млрд євро, з яких 2,9 млрд євро – з фондів ЄС.

Польські фермери також мали можливість скористатися структурною допомогою, яка фінансується за рахунок коштів ЄС, і передбачає вихід на пенсію у віці 55 років за умови передачі господарства молодшим спадкоємцям. У 2020–2022 роках на ці цілі було виділено 640 млн євро. Розмір допомоги коливався від 324 до 678 доларів, що в кілька разів перевищувало мінімальну пенсію в аграрному секторі. У 2020 році такою допомогою скористалися 21 тис. осіб, а в 2021 році – вже 32 тис. фермерів. Ця програма мала на меті стимулювати розвиток сільськогосподарського виробництва, підвищити життєздатність фермерських господарств і забезпечити їм стабільні доходи після завершення трудової діяльності [23].

Європейський Союз продовжує підтримувати своїх аграріїв, щоб зберегти незалежність від зовнішніх ринків. Після вступу Польщі до ЄС частка субсидій, що виплачувалися фермерам з польського бюджету, поступово зменшувалася на

користь прямих виплат з бюджету ЄС. З 2013 року польські аграрії отримують 100% фінансової підтримки з європейських фондів. Отже, побоювання щодо негативного впливу ЄС на польське сільське господарство не справдилися.

Економічна перебудова в Польщі, зокрема лібералізація економіки, відповідає принципам Лісабонської стратегії (2000 року), яка охоплює широкий спектр реформ – від публічних фінансів до ринку праці та соціальної допомоги. Польща має значні переваги на шляху до подальшого розвитку, оскільки спирається на досвід і підтримку ЄС. Процес інтеграції не став болісним, адже Польща здатна формулювати свою позицію на основі власних потреб і вирішувати національні завдання. Польща не лише визначає свої національні інтереси, але й активно їх захищає в керівних органах ЄС, висувуючи важливі ініціативи, як, наприклад, єдина енергетична політика ЄС [10].

Лісабонська стратегія вимагає від усіх країн ЄС розробки національних програм реформ, і Польща повністю інтегрувала свої національні плани розвитку з цією стратегією. Основні положення Лісабонської стратегії були враховані у Національних планах розвитку на 2004–2006, 2007–2013 роки та 2013-2022.

Членство в ЄС відкрило перед Польщею можливості для підвищення міжнародної конкурентоспроможності та скорочення розриву з більш розвиненими країнами. Інструменти ЄС дозволяють підвищити ефективність управління в країні, але допомога ЄС може бути лише доповненням до внутрішніх зусиль країни в галузі інновацій та підприємництва.

2.2 Політичні виклики та проблеми членства Польщі в ЄС

Значні зміни в Центральній та Східній Європі в 1989-1990 роках, що супроводжувалися падінням комуністичних режимів і появою нових демократичних держав, суттєво змінили ситуацію в Європі. Польща стала однією з перших країн цього регіону, яка поставила питання про членство в Європейському Союзі, чітко окресливши свою стратегічну мету.

Основною причиною, яка спонукала Польщу до вступу в ЄС, був економічний кризовий стан країни. Польща прагнула подолати цей кризовий стан шляхом зближення з Європою. До інтеграції в ЄС країна значно страждала від світової фінансової кризи, але сьогодні Польща є прикладом того, як ефективні економічні та суспільно-політичні реформи можуть привести до значного економічного зростання та політичної стабільності [19].

Під час підготовки до вступу Польщі в ЄС основні перетворення торкнулися, насамперед, політичної та економічної систем. Важливим результатом цього періоду стало відкриття Польщі як країни для міжнародної спільноти та Європи.

Початком тривалого шляху Польщі до Європейської спільноти можна вважати червень 1988 року, коли між Радою економічної взаємодопомоги (організацією співпраці країн "соціалістичного табору") та Європейською економічною спільнотою було підписано Спільну Декларацію про взаєморозуміння. Завдяки цьому у вересні 1988 року Польща встановила дипломатичні відносини з ЄЕС.

Активне прагнення до співпраці з Європою польська політична еліта почала демонструвати після виборів 4 червня 1989 року, коли був сформований уряд під керівництвом Тадеуша Мазовецького. Незабаром було створено дипломатичне представництво Польщі при ЄЕС [12].

Перші неформальні контакти між Польщею і Європейським Союзом відбулися 25 липня 1989 року, коли до Варшави прибула делегація Європейської комісії. На засіданні обговорювалися питання підписання договору про асоційоване членство, укладення митного союзу з ЄС, організації колективної безпеки та інші питання, запропоновані польською стороною. На той час Польща була членом Варшавського Договору і Ради Економічної взаємодопомоги, тому Європейська комісія вважала найкращим рішенням продовжувати співпрацю в межах зони вільної торгівлі.

Консультації та робочі зустрічі з питань подальшої взаємодії продовжувалися, і Польща, прагнучи якнайшвидше стати членом ЄС, визначила свої ключові пріоритети, які наполегливо пропонувала ЄС. До них належали:

- Укладання митного союзу, що передбачав би скасування мит та імпорتنих квот на товари з країн-учасниць.
- Створення ефективної ринкової економіки на основі взаємного інтересу в конкретних галузях.
- Забезпечення вільного руху капіталу та робочої сили в межах ЄС.
- Досягнення створення єдиного валютного союзу.
- Включення до єдиної оборонно-безпекової системи.

У липні 1989 року була створена Місія Республіки Польща при Європейській Спільноті в Брюсселі, а вже у вересні того ж року між Польщею та ЄЕС було підписано договір про торговельно-економічну співпрацю [13]. У цей період Польща визначила, що перехід до ринкової економіки та інтеграція в Європейську спільноту є найкращим шляхом розвитку країни та основою для тривалого економічного зростання. Це рішення стало фундаментом для подальших переговорів щодо вступу Польщі до Європейського Союзу.

Вперше офіційний намір Польщі приєднатися до ЄЕС був оголошений прем'єр-міністром Тадеушем Мазовецьким у лютому 1990 року під час його виступу в Європейському парламенті.

17 січня 1990 року голова Комісії ЄЕС Жак Делор запропонував країнам Центральної і Східної Європи укласти асоціативні угоди зі Співтовариствами. Ці угоди мали створити «інституційні рамки для справжнього діалогу, спільних дій у політичній та економічній сферах, а також для розширення технічної, культурної, наукової, торговельної та фінансової співпраці» [31].

Це дало Польщі можливість 19 травня 1990 року виступити з офіційною заявою про початок переговорів щодо вступу до ЄЕС. Переговори, розпочаті в грудні 1990 року, завершилися через 11 місяців підписанням Європейського договору про асоціацію Польщі з ЄЕС.

У червні 1991 року міністр закордонних справ Польщі Кшиштоф Скубишевський, виступаючи на засіданні польського Сейму, заявив про прагнення Польщі стати повноправним членом ЄС. Ця заява стала чітким сигналом про пріоритети Польщі у відносинах із ЄЕС.

Ця ініціатива спричинила початок переговорів, які завершилися 1 грудня 1991 року підписанням Європейського договору між Польщею і ЄЕС. Цей договір створив правову основу для подальшої політичної та економічної інтеграції Польщі до ЄС, відкривши шлях для політичного діалогу між Польщею та Співтовариством і поступової лібералізації торгівлі. Європейський пакт набув чинності 1 лютого 1994 року, а частина III, що стосується торгівлі, почала діяти з 1 березня 1992 року, що зрештою призвело до створення зони вільної торгівлі між ЄС та Польщею [44].

У договорі було включено низку статей, які стосуються співпраці в політичній, науковій і культурній сферах, а також вимог щодо адаптації правової системи Польщі до норм ЄС, що істотно відрізняє цей документ від попередніх асоціативних угод, укладених ЄС з іншими країнами, такими як Туреччина, Мальта чи Греція [13].

Угода акцентувала увагу на питаннях функціонування держави та розвитку співпраці між Польщею і країнами Європейського співтовариства. Вона також передбачала створення органів і інститутів для реалізації положень угоди, серед яких ключовим ставала Рада асоціації. До складу Ради увійшли представники польського уряду, Європейської комісії та Ради Міністрів ЄС. Головним завданням Ради асоціації було визначення напрямків і розробка рекомендацій для ефективного виконання угоди [9]. Також було створено Комітет з асоціації, до якого увійшли представники країн-членів ЄС і польського уряду, для підтримки роботи Ради асоціації. Спільна парламентська комісія ЄС – Польща стала форумом для зустрічей членів Європейського парламенту і польського Сейму.

Підписання цієї угоди стало відправною точкою політичного діалогу щодо інтеграції Польщі в об'єднану Європу.

У вересні 1992 року країни Вишеградської групи представили в Раді Європи «Меморандум урядів Чехословаччини, Угорщини та Польщі» з метою зміцнення процесу інтеграції з європейськими співтовариствами та підготовки до майбутнього членства.

Після отримання цього Меморандуму Європейська комісія підготувала документ «Про тісну взаємодію з країнами Центральної та Східної Європи». У червні 1993 року на засіданні Європейської ради в Копенгагені було прийнято постанову, згідно з якою «асоційовані країни Центральної та Східної Європи, якщо вони цього бажають, можуть стати членами ЄС» за умови, що цей процес не послабить інтеграції.

На тому ж засіданні були прийняті Копенгагенські критерії вступу до ЄС, які стали обов'язковими для виконання країнами-кандидатами на етапі вступу до Європейського Союзу. Критерії включали:

- Стабільність державного устрою, який гарантує демократію, дотримання прав людини, основних свобод та захист прав національних меншин.
- Функціонування ринкової економіки, здатної витримувати конкуренцію і ринковий тиск в ЄС.
- Здатність виконувати всі зобов'язання, що випливають з членства в ЄС (так званий *acquis communautaire*) [44].

Копенгагенські критерії були використані Європейською комісією для оцінки готовності окремих країн до вступу в ЄС. Однією з основних умов інтеграції стала гармонізація польського законодавства з нормами ЄС, а економіка, фінанси і культура визначалися як головні напрямки співпраці.

Ці умови виявилися загалом прийнятними для Польщі. У рамках заходів з інтеграції до ЄС була розроблена програма, що сприяла адаптації правової і економічної систем Польщі до стандартів Європейського Союзу. Законодавчі органи Польщі почали активну роботу в межах засідань Парламентської комісії з питань співпраці між Польщею та ЄС [52].

8 квітня 1994 року міністр закордонних справ Анджей Олеховський офіційно подав заявку Польщі на повноправне членство в ЄС під час виступу в

Афінах. Наступним кроком на шляху інтеграції Польщі став Ессенський саміт Європейської Ради у грудні 1994 року, де було ухвалено спеціальну стратегію, спрямовану на розвиток структурованого діалогу між ЄС і Польщею, підтримку економічного зростання, адаптацію національного законодавства до стандартів ЄС та підготовку до виходу на загальноєвропейські ринки.

26-27 червня 1995 року на засіданні Європейської Ради в Каннах було прийнято Білу книгу «Підготовка асоційованих країн Центрально-Східної Європи до інтеграції до внутрішнього ринку Європейського союзу», яка визначила мету та порядок приведення польського законодавства у відповідність до норм ЄС. У документі також були описані вимоги до рівня готовності країн-кандидатів у різних секторах внутрішнього ринку ЄС [5].

Для підготовки до вступу в ЄС, 8 серпня 1996 року Польський Сейм ухвалив закон про створення Комітету Європейської Інтеграції (КЄІ) – органу, відповідального за процес інтеграції Польщі до ЄС. КЄІ був покликаний координувати політику інтеграції з ЄС, забезпечувати адаптацію країни до європейських стандартів, а також керувати діяльністю, пов'язаною з отриманням і використанням міжнародної допомоги. Виконавчим органом КЄІ став Офіс з питань європейської інтеграції.

Комітет надавав Раді Міністрів ЄС програми і плани дій, проекти нових законів та звіти щодо виконання прийнятих програм. 15 липня 1997 року Європейська Комісія представила Висновки, включені в «Порядок денний 2000», підготовлений на основі рекомендацій Європейської Ради та з урахуванням положень Амстердамського договору і результатів роботи Міжурядової конференції.

Основні положення цього документа стосувалися зміцнення процесу європейської інтеграції, реформування структур ЄС, забезпечення рівних можливостей для менш розвинених регіонів, підвищення конкурентоспроможності, розвитку освіти, підготовки ЄС до розширення на 10 нових країн, реформування сільськогосподарської та структурної політики, а також покращення житлових умов, зниження рівня безробіття в державах-членах

і дотримання Копенгагенських критеріїв. Згідно з цими Висновками, темпи реформ у Польщі були визнані достатніми [50].

16 липня 1997 року Європейська комісія ухвалила позитивне рішення щодо початку переговорів із Польщею, включивши її до групи з шести країн, з якими ЄС планував вести переговори про вступ.

28 січня 1998 року польський уряд затвердив Національну стратегію інтеграції, де було підсумовано вже здійснені кроки на шляху до інтеграції та визначено нові завдання для наближення Польщі до членства в ЄС.

Наступним етапом стала реалізація програми «Партнерство заради членства», яку Рада ЄС схвалила у березні 1998 року. Ця програма мала на меті підготувати країни-кандидати до вступу в ЄС, визначаючи пріоритети співробітництва та забезпечуючи фінансову підтримку для дотримання умов вступу.

Для Польщі важливими завданнями на найближчий час були прискорення приватизації державних підприємств, розвиток фінансового сектору, впровадження програми реструктуризації важкої промисловості, зокрема сталеливарної, активізація діяльності в галузі стандартизації та сертифікації, захист прав інтелектуальної власності, вдосконалення системи державної допомоги та державних закупівель, створення ефективної системи контролю на кордонах, розвиток сільських територій, впровадження системи фітосанітарного контролю та реалізація екологічних програм.

Ці документи та програми були спрямовані на виконання Копенгагенських критеріїв, і хоча дотримання вимог, пов'язаних з майбутнім членством у ЄС, було складним завданням для Польщі, країна активно працювала в цьому напрямку. Було ініційовано кілька важливих проектів, таких як «Національна програма підготовки до вступу в Європейський Союз», «Національна стратегія інтеграції» та «Європейська стратегія уряду Республіки Польща» [20].

Під час підготовки до вступу Європейська комісія щорічно оцінювала ефективність проведених заходів, приділяючи особливу увагу підвищенню адміністративного потенціалу для впровадження та дотримання законодавства

ЄС. Аналіз відповідності законодавства країн-кандидатів нормам *acquis communautaire*, так званий скринінг, заклав основу для подальшої гармонізації законодавчих систем.

31 березня 1998 року в Брюсселі розпочалися офіційні переговори щодо членства Польщі в ЄС, які тривали до грудня 2002 року.

У 2000 році було підписано угоду між маршалом Сейму, маршалом Сенату і головою Ради міністрів з метою узгодження роботи щодо гармонізації польського законодавства із законодавством ЄС. У Сеймі та Сенаті були створені комітети з питань європейського права та законодавства. Крім того, Рада міністрів розробила графік набуття чинності нормативно-правовими актами, щоб зафіксувати результати адаптації. До моменту вступу в ЄС Рада міністрів прийняла 322 законодавчих акти та 802 акти виконавчої влади [26].

Процес підготовки Польщі до вступу в ЄС здійснювався завдяки добре організованій інституційній інфраструктурі. Ключову роль відігравали Комітет з європейської інтеграції (КЄІ) та його виконавчий орган — Офіс з питань європейської інтеграції, які відповідали за реалізацію політики інтеграції з ЄС. Усі дії Польщі були підтримані Міжвідомчою комісією з підготовки до переговорів про вступ до ЄС. Важлива роль також відводилася уповноваженому представнику уряду на переговорах щодо вступу Польщі до ЄС. Його завдання були визначені нормативно-правовими актами Ради міністрів.

На той час роль уповноваженого представника виконував державний секретар канцелярії прем'єр-міністра, який відповідав за підготовку та координацію переговорного процесу, а також за переговори щодо приєднання Польщі до ЄС з державами-членами. До жовтня 2001 року цю посаду обіймав Ян Кулаковський, а після нього — Ян Трущинський, який працював на цій посаді до завершення переговорів.

Головний переговорник очолював групу, яка проводила переговори. Ця група затверджувала проекти стратегії ведення переговорів, розроблені спеціальною підгрупою в рамках Міжвідомчої комісії з питань вступу до ЄС, і подавала їх на розгляд Комітету з європейської інтеграції, який очолював

прем'єр-міністр. Після надання рекомендацій Комітету переговорні позиції затверджувалися в остаточному варіанті і офіційно приймалися Радою міністрів. Ці документи потім направлялися в ЄС і передавалися представнику країни, яка головувала в Євросоюзі [27].

Механізм прийняття рішень щодо інтеграції часто оцінювався як складний і викликав розбіжності між окремими адміністративними органами, особливо між головою Комітету з європейської інтеграції, головним переговорником і міністром закордонних справ.

Переговори проходили в рамках Міжурядової конференції з питань вступу, де головну роль відігравали Європейська Рада та Європейська комісія. Польща була представлена міністром закордонних справ, але багато питань вирішувалися на рівні робочої групи, до складу якої входили голова і заступники голови польської делегації та посол.

Важливим кроком на шляху інтеграції Польщі до Європейського Союзу став саміт у Копенгагені в грудні 2002 року, де було офіційно завершено переговори про вступ країни до ЄС. Цей момент став кульмінацією багаторічної дипломатичної роботи Польщі та її зусиль у проведенні реформ. У рамках цих переговорів Польща взяла на себе зобов'язання здійснити низку важливих економічних, адміністративних і законодавчих змін, які відповідали критеріям членства в ЄС.

Після завершення переговорів наступним кроком стало підписання Акцесійного договору, який визначив умови вступу Польщі до ЄС. Документ був затверджений Радою Міністрів Польщі 8 квітня 2003 року, а через декілька днів Європейський парламент ухвалив рішення, підтримавши вступ Польщі більшістю голосів. Цей процес завершився урочистим підписанням Угоди про приєднання в Афінах 16 квітня 2003 року. До документа було додано спеціальний Акт, що регулював ключові умови інтеграції, включаючи механізми делегування представників Польщі до європейських інституцій, а також положення, які стосувалися перехідного періоду.

Акт про вступ став кульмінацією багаторічних зусиль Польщі щодо інтеграції до ЄС. Однак завершення переговорів і формальне визнання членства не означали закінчення інтеграційних процесів. Вступ Польщі до ЄС вимагав подальшої роботи з адаптації національних інститутів до стандартів Союзу та впровадження реформ, спрямованих на зміцнення економічної, політичної й соціальної стабільності країни.

Процес інституційної перебудови Польщі, розпочатий задовго до підписання Акцесійного договору, набув особливої динаміки на фінальному етапі підготовки до вступу. Було проведено низку ключових реформ, які забезпечили відповідність польських інститутів європейським стандартам. Серед них — адміністративна реформа, яка сприяла децентралізації управління та передачі повноважень регіонам, що відповідало принципам ЄС. Судова реформа дозволила забезпечити незалежність судів і гармонізувати правову систему із законодавством ЄС. Крім того, Польща здійснила масштабну гармонізацію національного законодавства у сферах економіки, екології, енергетики та прав людини.

Особливої уваги потребувала економічна інтеграція, яка включала модернізацію сільського господарства, адаптацію промисловості до європейських стандартів і реформування фінансової системи. Сільське господарство стало одним із найскладніших викликів, оскільки польські фермери повинні були впровадити сучасні технології й дотримуватися суворих екологічних норм, щоб отримати доступ до спільної аграрної політики ЄС. Перехідний період також передбачав поступове відкриття ринку праці для польських громадян у деяких країнах ЄС та адаптацію до механізмів використання структурних фондів Союзу.

Формальне завершення всіх необхідних процедур відбулося 1 травня 2004 року, коли Польща разом із дев'ятьма іншими країнами стала повноправним членом Європейського Союзу. Це знаменувало не лише закінчення тривалого процесу інтеграції, а й початок нової епохи для Польщі. Членство в ЄС надало

країні доступ до спільного ринку, структурних фондів і фінансових програм, що дозволило прискорити економічний розвиток, модернізувати інфраструктуру та покращити рівень життя громадян.

Для польського суспільства вступ до ЄС став важливим соціальним досягненням. Громадяни Польщі отримали можливість вільно пересуватися, працювати й навчатися у країнах Європейського Союзу, що значно розширило їхні можливості. Водночас членство в ЄС зміцнило міжнародний імідж Польщі як демократичної та економічно стабільної країни.

Завершення переговорів у Копенгагені, підписання Акцесійного договору та офіційний вступ до ЄС стали не лише визначними моментами в історії Польщі, але й важливим прикладом для інших країн, які прагнуть інтеграції до ЄС. Польський досвід показав, що реформи, підтримані політичною волею та суспільною підтримкою, можуть привести до успішної інтеграції у європейську спільноту. Цей шлях є дороговказом для України, яка сьогодні також прагне досягти таких результатів у своїх відносинах із Європейським Союзом.

Дії польської влади перед вступом були спрямовані головним чином на відповідність вимогам ЄС та його інститутів. В політичній сфері проводилися заходи зі стабілізації правової системи, підвищення довіри громадян до державних інститутів, впровадження механізмів захисту прав людини, зокрема етнічних меншин. Керівництво країни було готове до впровадження політичних стандартів ЄС [38].

В економічній сфері заходи включали зміцнення ринкової економіки, забезпечення вільної конкуренції та реформування державних фінансів. Ці дії здійснювалися відповідно до вимог єдиного ринку і підготовки до операцій з країнами єврозони. Важливим завданням також було ефективне використання фондів, виділених на підготовку до вступу.

Крім того, було здійснено заходи, спрямовані на формування громадської думки, підвищення обізнаності населення про важливість інтеграції та підготовки до вступу. Без широкої підтримки суспільства ідея інтеграції не мала б успіху, і всі зусилля влади були б неефективними.

Вступ Польщі до ЄС означав виконання необхідних зобов'язань державою. Деякі повноваження Ради Міністрів були передані установам ЄС, а дії уряду почали визначатися згідно з нормативно-правовими актами Європейського Союзу. Це означало, що під час проведення внутрішньої політики країна мала враховувати зобов'язання, накладені законодавством ЄС.

Зміцнення співпраці між виконавчою та законодавчою владами стало важливим аспектом діяльності в підготовчий період. У 2004 році відносини між органами влади були регламентовані спеціальним законом, який визначав завдання та повноваження органів у питаннях, пов'язаних із членством Польщі в ЄС. Співробітництво між Радою Міністрів, Сеймом і Сенатом у цьому напрямку стало обов'язковою умовою. Розпочався процес формування нормативно-інституційної бази Польщі як члена ЄС [6].

Європейський комітет Ради Міністрів (KERM), створений у березні 2004 року, відіграв ключову роль у прийнятті рішень з питань європейської інтеграції, особливо на початковому етапі після вступу Польщі до ЄС. Комітет проводив обговорення, консультації та приймав рішення щодо співробітництва уряду з ЄС, здійснював моніторинг імплементації законодавства ЄС у польське законодавство, а також відповідав за підготовку відповідних законопроектів. Одним із завдань Комітету було інформування Ради Міністрів про матеріали, що надходили від інститутів ЄС. Він також виконував роль арбітражного органу в разі виникнення суперечок між міністерствами з питань європейської тематики. З огляду на вищесказане, адміністративні інститути, створені Польщею для підготовки до вступу в ЄС, продемонстрували свою ефективність і успішно виконали поставлені перед ними завдання. Їх діяльність сприяла приведенню країни у відповідність зі стандартами ЄС і відіграла важливу роль у підготовці до асоціації.

Таким чином, Польщі знадобилося близько п'ятнадцяти років, щоб стати частиною Європейського Союзу. Протягом цього часу країна здійснила реформи майже в усіх сферах суспільного життя, щоб відповідати Копенгагенським критеріям. Серед найважливіших подій цього процесу можна відзначити

підписання Європейської угоди про асоціацію у 1991 році, яка започаткувала систематичний діалог між Польщею та ЄЕС і сприяла соціальним трансформаціям у країні; Копенгагенський саміт 1993 року, на якому було заявлено, що держави з асоційованим статусом можуть стати повноправними членами Євросоюзу, якщо досягнуть відповідних критеріїв; офіційне подання Польщею заявки на членство в ЄС у 1994 році; початок офіційних переговорів у 1998 році; та нарешті, вступ Польщі до Європейського Союзу у 2004 році. Протягом цих років інтеграції Польща зосередила свої зусилля як на внутрішніх реформах, так і на розвитку співпраці на регіональному та міжнародному рівнях.

Висновки до 2 розділу

Другий розділ висвітлює складний процес інтеграції Польщі до Європейського Союзу, який почався на тлі значних змін у Центрально-Східній Європі після падіння комуністичних режимів. Польща стала однією з перших країн, яка активно прагнула членства в ЄС, зокрема через необхідність подолати економічну кризу та забезпечити стабільність. Основними причинами для вступу були прагнення до економічного відновлення та інтеграція з Європою, що відкрила нові можливості для розвитку.

Підготовка до вступу передбачала значні політичні та економічні реформи, зокрема, укладання низки угод з Європейським економічним співтовариством. Польща активно співпрацювала з ЄС через дипломатичні зустрічі та погодження ключових пріоритетів інтеграції, таких як укладення митного союзу, розвиток ринкової економіки та створення єдиного валютного простору.

Цей етап можна оцінити як вирішальний для подальшої економічної трансформації Польщі, що дозволило країні стати прикладом успішного переходу до ринкової економіки та стабільності завдяки активному залученню до Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА МОЖЛИВОСТІ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ В ЄС.

3.1. Перспективи розвитку та роль Польщі у майбутньому ЄС

Польща є одним із найуспішніших прикладів країн Центральної та Східної Європи, які після падіння комуністичного режиму обрали шлях інтеграції до Європейського Союзу. Євроінтеграційні процеси в Польщі розпочалися на початку 1990-х років і привели країну до повноправного членства в ЄС у 2004 році. Одним із ключових інструментів, що сприяли прискоренню цих процесів, стало партнерство – співпраця між різними секторами суспільства (уряд, бізнес, громадські організації) та міжнародними інституціями.

Партнерство у процесі євроінтеграції охоплює різні форми співпраці, які спрямовані на досягнення спільних цілей шляхом залучення кількох сторін – держави, приватного сектору, громадянського суспільства та міжнародних інституцій. Такі партнерства включають міжурядові угоди, партнерство між бізнесом і урядом, а також програми фінансування від ЄС для розвитку різних секторів економіки.

У контексті євроінтеграції Польщі партнерство відіграло роль інструменту для:

- гармонізації законодавства з нормами ЄС;
- розвитку інфраструктури через залучення інвестицій і підтримки від структурних фондів ЄС;
- модернізації економіки та розвитку ринкових відносин;
- сприяння соціальним і правовим реформам, що відповідали вимогам ЄС [49].

Польський досвід показує, що партнерство є ефективним засобом досягнення цілей євроінтеграції, однак також виявилось, що цей процес не був безпроблемним.

На початку 1990-х років, коли Польща розпочала шлях до інтеграції з Європейським Союзом, політична ситуація в країні була нестабільною. Перехід

від соціалістичної економіки до ринкової супроводжувався глибокими внутрішніми кризами та політичними протистояннями. Відсутність політичного консенсусу щодо напрямку реформ гальмувала процес євроінтеграції, оскільки деякі політичні сили були скептично налаштовані щодо приєднання до ЄС.

Зокрема, у суспільстві існували побоювання, що інтеграція до ЄС призведе до втрати національного суверенітету, а реформи, пов'язані з інтеграцією, можуть негативно вплинути на певні сектори економіки. Політичні суперечки затримували процес впровадження важливих реформ, необхідних для наближення до європейських стандартів.

Одним із найскладніших аспектів партнерства в євроінтеграційних процесах для Польщі стали економічні виклики. Зокрема, проблема стосувалася структурних реформ, які вимагали значних змін у промисловості, сільському господарстві та енергетичному секторі.

Структурні реформи та адаптація до європейських стандартів. Польські підприємства часто не відповідали вимогам європейського ринку щодо стандартів якості та екологічних норм. Для того, щоб відповідати європейським нормам, необхідно було інвестувати значні кошти в модернізацію виробничих потужностей, впровадження нових технологій і зниження енергоспоживання. Це стало серйозним викликом для багатьох польських компаній, особливо малих і середніх підприємств (МСБ), які не мали доступу до достатніх фінансових ресурсів [49].

Регіональні диспропорції. Ще однією проблемою стало нерівномірний розвиток різних регіонів Польщі. Південно-західні регіони мали краще розвинену інфраструктуру та економіку, тоді як східні та північні області відставали в економічному розвитку. Європейська інтеграція вимагала вирівнювання цих диспропорцій, що стало серйозним викликом для уряду Польщі.

Євроінтеграційні процеси також зіткнулися з соціальними проблемами, такими як недовіра частини населення до реформ, зростання безробіття у деяких

секторах економіки через закриття неприбуткових підприємств і адаптацію до нових вимог ринку праці.

Особливо складним стало питання соціальної адаптації робітників старих промислових галузей, які були змушені шукати нову роботу після закриття підприємств, що не відповідали європейським стандартам. У багатьох випадках польський уряд співпрацював із європейськими структурами для створення програм перенавчання та соціальної адаптації, однак цей процес був довгим і складним [51].

Партнерство стало важливим інструментом для забезпечення успішної інтеграції Польщі в Європейський Союз, дозволяючи їй ефективно використовувати ресурси, знання та інституційний потенціал, надані ЄС. Завдяки різним формам партнерства Польща змогла вирішити значну частину викликів, що стояли перед країною в процесі євроінтеграції, і скористатися численними можливостями для розвитку своєї економіки, політичних інституцій та соціальної сфери.

Однією з головних переваг партнерства в процесі євроінтеграції Польщі стало отримання доступу до структурних та інвестиційних фондів ЄС. Ці фінансові ресурси спрямовувалися на модернізацію інфраструктури, розвиток сільського господарства, покращення системи охорони здоров'я, освіти, соціальної підтримки та навколишнього середовища.

Польща була однією з найбільших отримувачів структурних фондів ЄС. Наприклад, між 2007 і 2013 роками країна отримала понад 67 мільярдів євро на різні інфраструктурні проекти. Ці кошти були використані для розвитку транспортної інфраструктури, зокрема будівництва автомагістралей, залізничних шляхів, мостів та аеропортів. Значною частиною коштів фінансувалося покращення комунальних послуг, включаючи модернізацію систем водопостачання та водовідведення в містах.

Наприклад, один із важливих проектів — будівництво автомагістралі A2, що з'єднує Берлін із Варшавою. Цей проект був реалізований за рахунок співфінансування ЄС та польського уряду й дозволив Польщі підвищити

транспортну інтеграцію з іншими європейськими країнами, що сприяло розвитку торгівлі та інвестицій.

Важливим аспектом партнерства з ЄС стало фінансування сільськогосподарських проектів і розвиток сільських територій. Європейські фонди надали польським фермерам можливість модернізувати свої господарства, підвищити продуктивність і відповідати європейським стандартам якості. Програми, такі як CAP (Common Agricultural Policy), сприяли збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції та покращенню її конкурентоспроможності на європейському ринку [49].

Наприклад, польські фермери використовували європейські субсидії для впровадження нових технологій, розвитку органічного землеробства та екологічно чистого виробництва. Це дозволило польським аграріям значно збільшити експорт продукції до країн ЄС, що стало важливим джерелом доходів для сільської економіки Польщі.

Європейський Союз приділяв велику увагу розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ) в країнах-членах, зокрема в Польщі. Партнерські програми ЄС дозволили Польщі зміцнити свій приватний сектор, розвивати інноваційні підприємства та сприяти зростанню економіки за рахунок підтримки підприємництва.

Однією з основних європейських програм підтримки підприємництва, яка діяла в Польщі, була програма COSME (Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises). Ця програма надавала польським малим і середнім підприємствам доступ до фінансування через кредити та гарантії, полегшувала вихід на європейські ринки та підтримувала впровадження інновацій [49].

Завдяки COSME, польські підприємці отримали доступ до європейського фінансування для розширення бізнесу, покращення якості продукції та послуг. Наприклад, польські стартапи у сфері інформаційних технологій та екологічних рішень змогли отримати підтримку для розробки інноваційних продуктів та їх просування на ринки ЄС.

Іншою важливою можливістю для розвитку бізнесу стала участь Польщі в європейській програмі Horizon 2020, спрямованій на підтримку інновацій та науково-дослідних проєктів. Партнерство з ЄС у рамках цієї програми дозволило польським науково-дослідним інститутам та компаніям працювати над інноваційними розробками у співпраці з іншими європейськими партнерами.

Наприклад, у рамках Horizon 2020 було реалізовано низку проєктів у сфері енергетики, які стосувалися розвитку відновлюваних джерел енергії, зокрема вітрової та сонячної енергетики. Це дозволило Польщі зменшити залежність від традиційних енергоносіїв та покращити екологічну ситуацію в країні.

Польща активно брала участь у програмах ЄС, спрямованих на підвищення якості життя населення, розвиток соціального захисту та забезпечення рівного доступу до основних соціальних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та зайнятість.

Польща отримала значну підтримку від ЄС через Європейський соціальний фонд (ESF), який фінансував програми соціального захисту, професійного навчання та зайнятості. Ця програма спрямовувалася на вирішення проблем безробіття, покращення професійної підготовки кадрів та забезпечення соціальної підтримки вразливим верствам населення [41].

Наприклад, програма ESF дозволила створити низку освітніх центрів для перенавчання робітників, які втратили роботу через структурні зміни в економіці, зокрема в закритих промислових підприємствах. Робітники з вугільної промисловості та металургії отримали можливість освоїти нові професії у сферах послуг, інформаційних технологій або екологічного виробництва.

Європейські програми партнерства сприяли значним інвестиціям у систему охорони здоров'я Польщі. Важливими напрямками стали модернізація лікарень, закупівля новітнього медичного обладнання, поліпшення умов надання медичних послуг та підвищення кваліфікації медичних працівників.

Наприклад, програма «Здоров'я для всіх», яка фінансувалася ЄС, дозволила реалізувати проєкти з розвитку інфраструктури охорони здоров'я в

сільських районах та малих містах Польщі, де медичні послуги були менш доступними. Завдяки цим ініціативам вдалося значно скоротити різницю в якості медичних послуг між різними регіонами країни.

Європейський Союз традиційно приділяє значну увагу питанням охорони навколишнього середовища та сталого розвитку. Польща, вступивши до ЄС, отримала унікальну можливість скористатися програмами та фондами, які сприяли вирішенню екологічних проблем і впровадженню європейських екологічних стандартів. Завдяки партнерству з ЄС, країна досягла значного прогресу в галузі охорони довкілля, розвитку відновлюваної енергетики та зменшення негативного впливу промисловості на природу.

Одним із ключових напрямів співпраці стало впровадження сучасних екологічних стандартів. Польща покращила систему управління відходами, модернізувала промислові підприємства для зниження рівня викидів і запровадила енергоефективні технології. Також були інтегровані директиви ЄС щодо захисту водних ресурсів, якості повітря та збереження біорізноманіття у національне законодавство, що дозволило покращити екологічну ситуацію в країні.

Серед багатьох європейських екологічних програм особливе значення мала програма LIFE. Цей інструмент ЄС фінансував понад 150 проектів у Польщі, які були спрямовані на захист природних територій, збереження біорізноманіття та боротьбу зі змінами клімату. Одним із найуспішніших проектів у рамках цієї програми стала ініціатива з відновлення екосистеми річки Бебжа — однієї з найбільших болотних територій Європи. У ході реалізації проекту вдалося відновити природні водні режими, які постраждали через осушення боліт, забезпечити захист рідкісних видів рослин і тварин та зберегти унікальний екосистемний баланс.

Ще одним важливим напрямом екологічного партнерства стало сприяння ЄС у розвитку відновлюваної енергетики. Завдяки фінансуванню з європейських фондів у Польщі збудували численні вітрові та сонячні електростанції, модернізували системи теплопостачання та впровадили енергоефективні

технології. Зокрема, проект «Північний вітроелектричний коридор» охоплював будівництво низки вітрових електростанцій у північних регіонах Польщі, що дозволило зменшити залежність від викопного палива, покращити енергетичну незалежність країни та знизити викиди парникових газів. Цей проект також сприяв створенню нових робочих місць у галузі виробництва та обслуговування вітрових електростанцій.

Польща змогла досягти значних результатів завдяки тісній співпраці з ЄС. Основними досягненнями стали відновлення унікальних природних територій, які мають важливе екологічне й туристичне значення, розширення використання відновлюваних джерел енергії, що позитивно вплинуло на економіку та екологію, а також модернізація промислових підприємств і впровадження стандартів, які відповідають вимогам ЄС.

Програми на кшталт LIFE демонструють, як ефективно використання ресурсів та партнерство з ЄС сприяють сталому розвитку, покращенню якості життя громадян і збереженню природних багатств для майбутніх поколінь. Досвід Польщі є чудовим прикладом того, як країни можуть використовувати європейські інструменти для вирішення складних екологічних проблем, і може стати орієнтиром для інших держав, включно з Україною, яка прагне долучитися до європейської спільноти та зосередитися на екологічних реформах.

Польща активно використовувала можливості партнерства з ЄС для розвитку освіти, науки та інноваційних технологій. Європейські програми допомогли модернізувати освітню систему, підвищити рівень наукових досліджень та створити умови для розвитку молодих науковців [49].

Польща була одним із активних учасників програми Erasmus+, яка надавала можливість студентам, викладачам та науковцям брати участь в академічних обмінах, стажуваннях та спільних дослідницьких проектах у країнах ЄС. Це сприяло підвищенню якості освіти в Польщі, зміцненню міжнародних контактів та розвитку інновацій.

Наприклад, завдяки Erasmus+, польські університети встановили тісні зв'язки з європейськими вишами, що дозволило студентам отримувати досвід

навчання за кордоном, а науковцям — спільно реалізовувати дослідницькі проекти у сферах новітніх технологій, медицини та соціальних наук.

Програма «Marie Skłodowska-Curie Actions», ця програма підтримувала мобільність дослідників і фінансувала дослідницькі проекти в європейських університетах та наукових установах. Польські науковці активно брали участь у цій програмі, що дозволило їм співпрацювати з найкращими європейськими науковими центрами та реалізовувати спільні проекти в різних наукових галузях.

Партнерство з Європейським Союзом стало потужним інструментом для Польщі у процесі її євроінтеграції. Завдяки активній участі у європейських програмах та ефективному використанню фінансових ресурсів ЄС, Польща змогла провести масштабні реформи, модернізувати економіку, розвинути інфраструктуру, покращити систему охорони здоров'я та освіти, а також забезпечити захист довкілля. Партнерські проекти сприяли підвищенню якості життя населення та створенню нових можливостей для розвитку польського суспільства у європейському контексті.

Досвід Польщі демонструє, що ефективне партнерство може стати важливим фактором успіху у процесі інтеграції до ЄС, і може слугувати прикладом для інших країн, які прагнуть стати частиною європейської спільноти.

3.2. Досвід Польщі в контексті євроінтеграції України

Трансформація системи управління є ключовим етапом реформування держави на шляху до інтеграції з міжнародними організаціями, економічної стабільності та побудови демократичних інститутів. Україна, яка з 2013 року пройшла через ряд важливих політичних, економічних та соціальних змін, стикається з необхідністю реформи системи управління для досягнення стратегічних цілей. У цьому контексті досвід Польщі, яка успішно трансформувалася після падіння комунізму та стала частиною Європейського Союзу, є надзвичайно цінним.

Польща розпочала свої реформи після падіння комуністичного режиму в 1989 році. Основними напрямками трансформації стали децентралізація влади, реформування місцевого самоврядування, інституційні зміни в економіці та правовій системі. Важливим етапом стало приєднання Польщі до ЄС у 2004 році, що сприяло гармонізації законодавства з європейськими стандартами, впровадженню реформ у сферах державного управління, економічної та судової систем [10].

Одним із ключових аспектів польських реформ була децентралізація, яка сприяла розвитку місцевого самоврядування та зміцненню регіональних органів влади. Завдяки децентралізації в Польщі вдалося збалансувати взаємодію між центральною та місцевою владою, забезпечивши більшу автономію регіонів у вирішенні локальних питань. Передача повноважень регіонам дозволила підвищити ефективність управління, залучити додаткові ресурси для місцевого розвитку та скоротити бюрократичні перепони. Україна вже успішно переймає цей досвід, реалізуючи реформу децентралізації, яка отримала позитивні оцінки міжнародних партнерів.

Не менш важливим елементом трансформацій у Польщі стала реформа судової системи. Вона сприяла підвищенню ефективності правосуддя, забезпечила незалежність судів і створила передумови для стабільного розвитку правової держави. Судова реформа дала змогу посилити довіру громадян до судової системи, що є критично важливим для демократичного суспільства. Для України, де реформа правосуддя є однією з найбільш актуальних задач, досвід Польщі може бути корисним прикладом для покращення судової системи [4].

Крім того, особлива увага в Польщі приділялася створенню сприятливих умов для розвитку ринкової економіки. Це включало запровадження нових економічних механізмів, зокрема лібералізацію ринків, підтримку малого та середнього бізнесу, приватизацію державних підприємств і залучення іноземних інвестицій. Польська економічна трансформація, відома як “шокова терапія”, була складним, але необхідним етапом, який дозволив стабілізувати економіку, знизити інфляцію та створити конкурентне середовище. Для України цей досвід

також може бути корисним у контексті адаптації економіки до вимог ЄС та розвитку сучасних інститутів.

Окремої уваги заслуговує трансформація управлінської системи в Польщі, яка поступово стала однією з найбільш успішних у Центральній та Східній Європі. Ці зміни дозволили покращити якість державного управління, зменшити корупцію та забезпечити прозорість процесів прийняття рішень. Польська модель управління, заснована на принципах ефективності та підзвітності, може слугувати прикладом для вдосконалення української системи державного управління.

Польща також демонструє успішний досвід соціального та інфраструктурного розвитку. Завдяки фінансовій підтримці ЄС і впровадженню ефективних національних програм, країна змогла модернізувати транспортну інфраструктуру, розвинути соціальні послуги та покращити якість життя громадян. Для України, яка також отримує фінансову допомогу від міжнародних партнерів, досвід Польщі може бути цінним у створенні довгострокових стратегій розвитку.

Досвід Польщі в інтеграції до ЄС та НАТО є ще одним важливим прикладом для України. Польща не лише адаптувала своє законодавство до стандартів ЄС, але й успішно реалізувала програми підготовки до членства, зокрема у сферах безпеки, енергетики та прав людини. Для України, яка прагне стати частиною європейської спільноти, польський досвід підготовки до вступу до цих організацій може слугувати дороговказом [4].

Підсумовуючи, польські реформи стали важливим етапом у трансформації країни після падіння комуністичного режиму. Вони дозволили Польщі стабілізувати економіку, покращити якість державного управління, інтегруватися до ЄС та НАТО, а також значно підвищити рівень життя своїх громадян. Для України, яка перебуває у процесі реформ, польський досвід є надзвичайно цінним джерелом натхнення і конкретних практичних рішень. Поглиблене вивчення польської моделі трансформацій може стати основою для

вдосконалення управлінських, економічних і політичних процесів в Україні, сприяючи її євроінтеграції та зміцненню демократичних інститутів [43].

Децентралізація та зміцнення місцевого самоврядування: однією з головних реформ у Польщі стала децентралізація влади, яка була запущена у 1990-х роках. Важливим етапом стало прийняття у 1998 році трирівневої адміністративної реформи, яка поділила країну на гміни (місцеві громади), повіти (райони) та воєводства (регіони). Це дозволило передати більшість повноважень на місцевий рівень, що сприяло наближенню органів влади до громадян [47].

У Польщі цей процес відбувався паралельно з демократизацією суспільства, коли місцеві громади отримали широкі повноваження в управлінні власними ресурсами, бюджетом і плануванням регіонального розвитку. Така модель дозволила значно покращити якість державних послуг, а також стимулювала розвиток місцевих економік завдяки зростанню конкуренції між регіонами за інвестиції та інновації.

В Україні децентралізація почалася в 2014 році в умовах гібридної війни на Сході країни та російської агресії. Незважаючи на труднощі, вже зараз можна говорити про перші результати: об'єднані територіальні громади (ОТГ) отримали значні повноваження у розпорядженні бюджетом, місцевими податками, а також у вирішенні питань місцевого значення. Польський досвід показує, що децентралізація не лише підвищує ефективність управління, але й сприяє зміцненню демократії на місцях, залученню громадян до прийняття рішень.

Для України важливим є продовження реформи, особливо у питаннях фінансової незалежності громад та залучення інвестицій на місцях, що було успішно реалізовано в Польщі. Крім того, потрібно навчатися ефективним моделям взаємодії між центральною та місцевою владою, що є ключовим для створення балансу повноважень і відповідальності.

Реформа державного управління: важливим елементом польських реформ стало реформування системи державного управління. Польща ввела принцип

професіоналізації та деполітизації державної служби, що стало важливою передумовою ефективного функціонування державних інституцій. Створення прозорої системи набору на державну службу та підвищення кваліфікації працівників допомогло зменшити рівень корупції та підвищити довіру до державних органів.

В Україні реформа державного управління залишається одним із найгостріших питань.

Основними проблемами державного управління в Україні залишаються застаріла структура державних органів, низький рівень ефективності, брак компетентності кадрів, а також високий рівень бюрократії та корупції. Наявна модель управління, яка значною мірою збереглася з радянських часів, не відповідає вимогам сучасного суспільства та ринкової економіки. Корупція залишається однією з головних перешкод для реформування, підриваючи довіру громадян до державних інституцій та стримуючи економічний розвиток. Низький рівень заробітної плати державних службовців спричиняє відтік кадрів із державного сектору, що також знижує якість роботи установ.

Досвід реформування державного управління в Польщі є важливим орієнтиром для України. Після падіння комуністичного режиму Польща розпочала децентралізацію, передавши значну частину повноважень на місцевий рівень. Це сприяло підвищенню ефективності управління, скороченню бюрократії та залученню громадян до процесу прийняття рішень. Польща також реформувала державну службу, забезпечивши належну оплату праці, чіткі критерії відбору кадрів і систему оцінки ефективності. Завдяки цьому вдалося знизити рівень корупції та залучити до державного сектору висококваліфікованих фахівців [42].

Важливою складовою реформування є впровадження електронного врядування, яке може значно скоротити бюрократичні бар'єри, зменшити можливості для корупції та покращити якість державних послуг. Портал "Дія" є прикладом успішної ініціативи, але подальший розвиток цифровізації має охоплювати більше сфер державного управління. Прозорість і підзвітність

державних органів також повинні бути посилені через запровадження механізмів громадського контролю, відкритість бюджетів і звітність чиновників перед суспільством.

Для України успішне реформування державного управління є не лише умовою для інтеграції до Європейського Союзу, але й запорукою стабільного розвитку та зміцнення демократичних інститутів. Використання найкращих міжнародних практик і врахування власного досвіду дозволить створити ефективну, прозору та підзвітну систему управління, яка відповідатиме очікуванням сучасного суспільства та викликам часу.

Професіоналізація державної служби вимагає не лише зміни процедур набору на державну службу, але й створення умов для розвитку кар'єрних можливостей, прозорих конкурсів і підвищення заробітної плати державних службовців. Польський досвід у цій сфері може бути використаний як приклад для побудови нової моделі державного управління, вільної від політичного впливу та корупції [10].

Антикорупційна реформа: корупція була однією з найсерйозніших проблем Польщі на початку реформ, однак з роками було досягнуто значного прогресу. Впровадження антикорупційних органів, таких як Центральне антикорупційне бюро (СВА), а також жорстке законодавство щодо конфлікту інтересів та підвищення прозорості державних закупівель стало ключем до успіху.

Для України антикорупційна реформа залишається основною передумовою для подальшої інтеграції з Європейським Союзом. Польський досвід показує, що ефективні антикорупційні заходи можуть бути досягнуті лише за умови незалежності антикорупційних органів та жорсткого контролю за виконанням законів. В Україні вже створені антикорупційні інституції, такі як НАБУ та САП, однак важливо забезпечити їхню повну незалежність і ефективність у боротьбі з корупцією.

Економічна реформа та розвиток підприємництва: Польща зуміла провести масштабну економічну реформу, яка включала лібералізацію ринку,

приватизацію державних підприємств, дерегуляцію бізнесу та залучення іноземних інвестицій. Ці зміни дозволили створити динамічну ринкову економіку та забезпечити стає економічне зростання.

Окремо варто відзначити підтримку малого та середнього бізнесу (МСБ), що стало важливим стимулом для економічного розвитку. Польща активно впроваджувала програми кредитування підприємств, спрощувала процедури відкриття бізнесу та знижувала бар'єри для інвесторів. Важливим фактором успіху стала інтеграція з європейським ринком, що відкрило для польських підприємств нові можливості.

В Україні розвиток малого та середнього бізнесу також є критично важливим для стабілізації економіки, особливо в умовах війни та післявоєнного відновлення. Використання польського досвіду може бути корисним для створення сприятливого бізнес-клімату через дерегуляцію, полегшення умов для підприємницької діяльності та залучення інвестицій. Крім того, важливим напрямом є впровадження програм підтримки інноваційного бізнесу та розвитку технологій, що може стимулювати економічне зростання у довгостроковій перспективі [46].

Інтеграція в європейські та міжнародні структури: одним із найбільших успіхів Польщі стала інтеграція до ЄС і НАТО, що значно посилило її безпеку, економічну стабільність та міжнародну репутацію. Процес євроінтеграції вимагав від Польщі гармонізації законодавства з європейськими нормами, що включало проведення серйозних реформ у сферах економіки, права та державного управління.

Для України європейська інтеграція є стратегічною метою, визначеною в Угоді про асоціацію з ЄС. Польський досвід може бути надзвичайно корисним для України у плані реформування державних інститутів, гармонізації законодавства та впровадження європейських стандартів управління. Польща також може виступати партнером та наставником для України в її зусиллях щодо інтеграції в європейські структури, що допоможе прискорити цей процес та уникнути помилок.

Польський досвід показує, що комплексні реформи у різних сферах державного управління можуть забезпечити стабільний розвиток держави та її успішну інтеграцію в європейську та світову спільноту. Україна, стикаючись із подібними викликами, може використовувати ці здобутки для подолання власних кризових ситуацій і досягнення стратегічних цілей розвитку.

Починаючи з 2013 року, Україна зіткнулася з безпрецедентними викликами, які суттєво вплинули на реформування державного управління. Політичні, економічні та соціальні зміни, що відбулися після Революції Гідності, війна на Сході, анексія Криму, а також поглиблення євроінтеграційних процесів створили нові реалії, в яких необхідно було швидко та ефективно адаптувати державну систему. Вплив цих подій на реформування системи управління в Україні є різноплановим та потребує всебічного аналізу.

Одним із найбільш значущих викликів для України стала військова агресія Росії, що почалася з анексії Криму у 2014 році та ескалації бойових дій на Донбасі. Це мало глибокі наслідки для державного управління в Україні, адже країна зіткнулася з проблемою гарантування національної безпеки, управління в умовах війни та окупації частини територій. У цих умовах на перший план вийшли кілька ключових аспектів реформування [2].

У відповідь на загрозу військової агресії, Україна провела реформу сектору безпеки, модернізацію армії та збільшила фінансування оборони. Це включало створення сучасних механізмів управління збройними силами, підвищення професіоналізації військових, посилення координації між різними силовими структурами та розвиток територіальної оборони. Проте реформа потребувала не лише збільшення кількості військових ресурсів, а й запровадження нових принципів управління, таких як цивільний контроль над збройними силами та посилення прозорості у закупівлях оборонної продукції. Війна створила нові виклики для координації між різними рівнями влади, особливо в регіонах, близьких до зони конфлікту. Це потребувало запровадження ефективних механізмів кризового управління, де центральна влада мала взаємодіяти з місцевими органами у прийнятті швидких та ефективних рішень. Для цього було

необхідно адаптувати управлінські моделі до умов військової агресії, вчитися мобілізувати ресурси на регіональному рівні та координувати дії між державними та неурядовими структурами, що займаються гуманітарною допомогою, евакуацією населення тощо.

В умовах, коли значна частина українських територій перебуває під окупацією або знаходиться поруч із зоною бойових дій, виникла необхідність розробки нових форм управління такими регіонами. Це стосувалося забезпечення мінімальної життєдіяльності інфраструктури, підтримки соціальної та медичної допомоги, а також роботи правоохоронних органів на окупованих та прифронтових територіях. Досвід Польщі щодо управління кризовими регіонами після Другої світової війни та під час трансформаційних процесів після 1989 року може бути корисним для України, зокрема у питаннях реконструкції та відновлення регіонів після військових конфліктів [23].

Анексія Криму Росією у 2014 році стала переломним моментом для України, який потребував радикальних змін у підходах до державного управління. Першочерговим завданням стала розробка стратегії повернення анексованих територій та реінтеграції громадян, що залишилися в окупованих регіонах.

В умовах анексії Криму та інформаційної війни, розгорнутої Росією, Україна змушена була змінити свою інформаційну політику та активніше працювати над створенням позитивного іміджу державних інститутів як на міжнародній арені, так і серед громадян на окупованих територіях. Це включало активну роботу з переселенцями з Криму та Донбасу, розширення програм гуманітарної допомоги та забезпечення доступу до державних послуг для внутрішньо переміщених осіб [46].

Важливим кроком стало розроблення політики реінтеграції окупованих територій, яка передбачає не лише повернення територій під контроль України, але й реінтеграцію їхніх жителів в український соціально-економічний та політичний простір. Це передбачає довгострокові програми відновлення інфраструктури, забезпечення прав людини та впровадження місцевого

самоврядування на цих територіях. Польський досвід післявоєнної відбудови та інтеграції суспільства може бути корисним для України у цьому питанні.

Українська економіка зазнала значних втрат через військові дії, анексію Криму та окупацію частини Донбасу. З 2014 року держава змушена була адаптуватися до нових умов економічної кризи, зростання інфляції та втрати індустриальних потужностей на сході країни. Це підштовхнуло до проведення низки важливих економічних реформ:

Після початку військових дій, Україні необхідно було змінити підходи до формування бюджету та податкової політики для забезпечення стабільності державних фінансів. Значні кошти були спрямовані на оборонні потреби, однак це не повинно було перешкоджати іншим важливим секторам економіки. У рамках бюджетної реформи було переглянуто бюджетні пріоритети та збільшено прозорість бюджетних процесів, що сприяло підвищенню фінансової дисципліни на всіх рівнях влади.

Один із найсерйозніших викликів для України після 2014 року стосувався енергетичної безпеки. Після втрати контролю над частиною Донбасу, який був основним джерелом вугілля, та анексії Криму, що володів стратегічними ресурсами, Україна зіткнулася з енергетичною кризою. Було розпочато реформи енергетичного сектору з метою зменшення залежності від російського газу, диверсифікації джерел енергії, розвитку альтернативної енергетики та лібералізації енергетичного ринку[25].

Війна та економічна криза підштовхнули уряд до реформ, спрямованих на підтримку підприємництва та залучення інвестицій. Це передбачало дерегуляцію бізнес-середовища, зменшення адміністративних бар'єрів та вдосконалення системи захисту прав інвесторів. Польський досвід розвитку малого та середнього бізнесу може бути особливо цінним для України в контексті стабілізації економіки.

Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році, Україна взяла на себе зобов'язання провести глибокі реформи для гармонізації законодавства з європейськими стандартами. Це включало зміни в управлінських практиках,

дотримання прав людини, боротьбу з корупцією та поліпшення бізнес-середовища.

У рамках євроінтеграції одним із ключових напрямків стало реформування державної служби для підвищення її ефективності та прозорості. Впровадження європейських стандартів управління вимагало нових підходів до набору на державну службу, оцінки діяльності службовців та підвищення кваліфікації кадрів.

Незалежність судової влади є однією з головних вимог ЄС. Україна розпочала судову реформу, яка включає оновлення складу суддів, підвищення рівня прозорості судових процесів та забезпечення дотримання прав людини у судових справах. Однак ця реформа ще не завершена, і приклад Польщі, яка також стикається з проблемами реформування судової системи, може бути корисним для України.

Євроінтеграційні процеси включають адаптацію економічного законодавства до норм ЄС, що відкриває для України нові можливості для співпраці та торгівлі з країнами ЄС. Польський досвід євроінтеграції може служити прикладом для успішної адаптації економіки до європейських вимог і залучення іноземних інвестицій.

В умовах війни та економічної кризи Україна стикається з необхідністю реформ у соціальній сфері та адаптації системи управління до нових технологічних реалій.

Одним із найважливіших напрямків реформ в Україні стало впровадження електронних послуг, зокрема платформи «Дія», яка дозволяє громадянам отримувати більшість державних послуг онлайн. Це зменшує корупційні ризики та підвищує ефективність взаємодії між громадянами та державними органами. Польський досвід у цій сфері може бути корисним для розвитку цифрового управління та підвищення прозорості державних послуг [39].

Військові дії та економічна криза збільшили потребу в реформах соціального захисту, особливо щодо переселенців, ветеранів війни та постраждалих від конфлікту. Україна стикається з необхідністю створення

ефективної системи соціального забезпечення, яка буде здатна забезпечити підтримку найуразливіших категорій громадян. Польський досвід трансформації системи соціального захисту після вступу до ЄС може бути корисним для впровадження нових підходів у цій сфері.

Сучасні умови реформування системи управління в Україні значною мірою зумовлені внутрішніми та зовнішніми викликами, включаючи військову агресію Росії, анексію Криму, економічну кризу та євроінтеграційні прагнення. Ці фактори вимагають гнучких та швидких реформ, спрямованих на зміцнення національної безпеки, підвищення ефективності державного управління, відновлення економіки та інтеграцію в європейські та міжнародні структури. Польський досвід трансформації може слугувати важливим джерелом знань для України в її зусиллях щодо побудови сучасної державної системи, яка здатна протистояти новим викликам та забезпечити стабільність і розвиток країни [37].

Польща є одним із найуспішніших прикладів пострадянських країн, яка змогла успішно провести системні реформи, інтегруватися в Європейський Союз і досягти стійкого економічного зростання. Для України, яка визначила європейську інтеграцію своєю стратегічною метою, польський досвід є неocenним джерелом знань та практичних прикладів. Протягом багатьох років Польща підтримувала Україну на шляху до євроінтеграції, надаючи експертну допомогу, ділитися досвідом реформування економіки, права, державного управління та соціальної сфери. Розглянемо детальніше, які саме аспекти польського досвіду можуть стати корисними для України в контексті її євроінтеграційних прагнень [41].

Перспективи використання досвіду Польщі для України у контексті євроінтеграції є величезними. Польща продемонструвала успішний приклад переходу від пострадянської системи до сучасної європейської держави, провівши комплексні реформи у всіх ключових сферах – від державного управління до економіки, правової системи, соціальної політики та децентралізації. Україна, зіткнувшись із схожими викликами, має змогу скористатися польським досвідом для пришвидшення своїх євроінтеграційних

процесів та досягнення стратегічних цілей. Ефективне використання цього досвіду допоможе Україні не лише провести необхідні реформи, але й забезпечити стабільний розвиток, покращення добробуту населення та зміцнення демократичних інститутів.

Висновки до 3 розділу

У третьому розділі розглянуто ключові аспекти євроінтеграції України, зокрема, досвід Польщі у контексті реформування державного управління та європейської інтеграції. Польща, після падіння комуністичного режиму, здійснила масштабні та успішні реформи, що включали децентралізацію влади, розвиток місцевого самоврядування, судову та економічну реформи. Ці кроки сприяли не лише стабільності в країні, а й її інтеграції до ЄС та НАТО.

Для України, яка розпочала свої реформи після Революції Гідності, досвід Польщі має важливе значення. Реформи, особливо в галузі децентралізації та вдосконалення системи управління, можуть стати основою для успішної євроінтеграції та досягнення стратегічних цілей держави. Польська модель реформування демонструє, як важливо забезпечити баланс між центральною та місцевою владою, зміцнювати демократичні інститути на місцях, а також удосконалювати економічну та правову системи.

Загалом, досвід Польщі є важливим орієнтиром для України, яка прагне не лише стабільності та розвитку, а й інтеграції в європейські структури, що забезпечить їй економічний і політичний прогрес у майбутньому.

ВИСНОВКИ

Євроінтеграція Республіки Польща є одним із найбільш успішних прикладів трансформаційних процесів у Центрально-Східній Європі після падіння комуністичних режимів. Завдяки продуманій політиці, міжнародним партнерствам та підтримці з боку ЄС, Польщі вдалося пройти складний шлях реформ, які дозволили досягти стабільного економічного розвитку та соціального прогресу. Аналіз ключових аспектів цього процесу дозволяє виділити такі важливі висновки.

Польща системно підходила до євроінтеграції, зокрема через розробку стратегій та концепцій, які були чітко спрямовані на досягнення конкретних результатів у співпраці з ЄС. Створення та вдосконалення нормативно-правової бази дозволило країні адаптуватися до європейських стандартів у всіх ключових сферах: від економіки до прав людини. Важливу роль у цьому процесі відігравали не лише державні інститути, а й інститути публічної дипломатії, які забезпечували просування польських інтересів за кордоном, зміцнювали авторитет Польщі на міжнародній арені та створювали позитивний імідж країни в очах європейських партнерів.

Польща розробила ефективну інституційну структуру для управління процесом євроінтеграції. Створення таких інститутів, як Комітет з питань європейської інтеграції та інститут Головного переговорника, дозволило забезпечити чіткість, послідовність та скоординованість дій уряду в напрямку адаптації до стандартів ЄС. Ці інститути не лише контролювали виконання поставлених завдань, але й забезпечували оперативну взаємодію з європейськими інституціями, що дозволило Польщі відповідати жорстким вимогам вступу до ЄС.

Польща активно використовувала публічну дипломатію як інструмент для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей. Ця форма дипломатії передбачала участь громадських організацій, бізнесу та академічних установ у просуванні інтересів країни за кордоном. Завдяки цьому Польща не лише отримала

підтримку європейських партнерів, але й зміцнила свою репутацію на міжнародній арені, що допомогло пришвидшити її інтеграцію до НАТО та ЄС. Розробка відповідної нормативно-правової бази та інституційних структур дозволила Польщі забезпечити реалізацію стратегічних цілей у сфері міжнародної співпраці.

Польща провела низку фундаментальних економічних реформ, які сприяли переходу від планової економіки до ринкової. Ці реформи включали приватизацію державних підприємств, розвиток малого та середнього бізнесу, лібералізацію торгівлі та впровадження європейських стандартів якості. Польська економіка стала більш відкритою для іноземних інвестицій, що дозволило модернізувати виробничі потужності та підвищити конкурентоспроможність продукції на європейських ринках. Окрім цього, Польща отримала доступ до структурних фондів ЄС, що дозволило значно покращити інфраструктуру країни, зокрема транспортну, енергетичну та комунікаційну.

Завдяки фінансуванню з боку ЄС Польща змогла побудувати нові автомагістралі, модернізувати залізничні шляхи та аеропорти, що зробило країну важливим транспортним хабом у Центральній Європі. Ці інвестиції сприяли активізації економічної діяльності в регіонах, покращили логістичні можливості та створили умови для зростання внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Польща також отримала суттєву підтримку в розвитку аграрного сектору завдяки програмам CAP (Спільна сільськогосподарська політика) ЄС. Ці програми дозволили модернізувати сільське господарство, впровадити сучасні технології виробництва та підвищити конкурентоспроможність польської сільськогосподарської продукції на європейських ринках.

Євроінтеграція Польщі не лише вплинула на економіку, але й принесла значні соціальні зміни. Програми соціальної підтримки, що фінансувалися ЄС, допомогли покращити рівень життя населення, сприяти зайнятості та підвищити доступ до якісної освіти й охорони здоров'я.

Завдяки програмам, як-от Європейський соціальний фонд (ESF), Польща змогла запровадити програми перенавчання для працівників, які втратили роботу через структурні зміни в економіці. Це дозволило зменшити соціальну напругу та підтримати людей у період трансформації економіки.

Європейські фонди також сприяли модернізації медичних установ, що підвищило доступність медичних послуг і забезпечило рівний доступ до якісної медицини в різних регіонах країни.

Євроінтеграційний процес Польщі став можливим завдяки політичній волі уряду та широкій підтримці населення. Курс на європейську інтеграцію був чітко задекларований і підтримувався незалежно від зміни політичних лідерів. Польща також зуміла посилити свою роль у регіоні Центрально-Східної Європи, ставши важливим політичним і економічним партнером як для своїх сусідів, так і для західноєвропейських країн. Після вступу до ЄС Польща почала відігравати роль регіонального лідера, сприяючи розвитку демократичних процесів у сусідніх країнах та підтримуючи стабільність у регіоні.

Польський досвід євроінтеграції може бути надзвичайно корисним для України, яка також прагне досягти членства в ЄС. Польща продемонструвала, що успіх євроінтеграції залежить від послідовних реформ, підтримки громадянського суспільства та активної міжнародної співпраці. Для України важливо скористатися польським досвідом у сфері реформування державного управління, економіки та соціальної політики. Крім того, важливо забезпечити чітку політичну волю та стабільність у реалізації євроінтеграційної стратегії, оскільки саме це стало одним із вирішальних факторів успіху Польщі.

Євроінтеграційний процес Польщі був успішним завдяки гармонійному поєднанню політичної волі, економічних реформ, міжнародної підтримки та активної участі суспільства. Створення ефективних інституцій та залучення європейських фондів дозволило Польщі досягти стабільного розвитку та зміцнити свої позиції на міжнародній арені. Досвід Польщі свідчить, що успіх євроінтеграції залежить від комплексного підходу до реформ та ефективного партнерства з міжнародними інституціями.

Для України цей досвід є цінним, оскільки демонструє, що європейська інтеграція можлива за умов проведення рішучих реформ, послідовної зовнішньополітичної стратегії та активної участі громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми європейської інтеграції та Євроатлантичного співробітництва України: матеріали 14-ї регіональної наукової конференції [за ред. Л.Л. Прокопенка]. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017 – С. 1–163.
2. Александров О.А. Розвиток спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Перспективи для України. Аналітична записка. 2017 р. [URL:https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/rozvitok-spilnoizovnishnoi-ta-bezpekovoii-politiki-evropeyskogo](https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/rozvitok-spilnoizovnishnoi-ta-bezpekovoii-politiki-evropeyskogo).
3. Апончик Т. Адміністративна реформа Польщі. Напрями змін і результати, як позитивний приклад для України. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць. 2018. № 1 (13). С. 120.
4. «Особливості Євроінтеграційного процесу у Польщі». Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС? // Науково-практична конференція : тези доп. — Миколаїв, 2 грудня 2019 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. — Миколаїв, 2019. — с.103-106 – Режим доступу: [https://www.researchgate.net/publication/339850727_Lisabonskij_dogovir_-_10_rokiv_pisla_nabutta_cinnosti_So_zminilosa_u_funkcionuvanni_ES_Naukovo-practicna_konferencija_tezi_dop_Mikolaiv_2_grudna_2019_r_CNU_im_Petra_Mogili_-_Mikolaiv_2019_-_464_s](https://www.researchgate.net/publication/339850727_Lisabonskij_dogovir_-_10_rokiv_pisla_nabutta_cinnosti_So_zminilosa_u_funkcionuvanni_ES_Naukovo-prakticna_konferencija_tezi_dop_Mikolaiv_2_grudna_2019_r_CNU_im_Petra_Mogili_-_Mikolaiv_2019_-_464_s)
5. Бенчмаркінг регіонального розвитку країн Східної Європи: Болгарія Польща, Словаччина, Україна: моногр. / за наук. ред. докт. наук, проф. А. І. Крисоватого та докт. екон. наук, проф. Є. В. Савельєва. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 672 с.
6. Білянський Ю. О. Євроінтеграційний потенціал експортної діяльності підприємств аграрного сектору економіки. Науковий економічний журнал «Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу»; Випуск №1(47).2020 р. С.54 – 63.

7. Білянський Ю. О. Результативність інституційного забезпечення інтеграційних процесів у зовнішньо-економічній діяльності аграрних підприємств України. *Інноваційна економіка*. 2020. №1. С.67-78
8. Біскуп П. Історична еволюція ідеї суверенітету [в:] Інтеграція та межі суверенітету// П. Біскуп: Університет митниці та логістики, Варшава, 2020, С. 115.
9. Буглай Н. Вступ Польщі до НАТО: реалізація євроатлантичного вибору. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2016. Вип. 17. С. 158.
10. Буглай Н.М. Формування зовнішньополітичної стратегії та реалізації пріоритетних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща (1995-200). Дисертація, 2018 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://history.org.ua/uploads/editor-files/2018_03/5ab0d63d0ff2b.pdf
11. Буданова Д. С. Проблеми обмеження державного суверенітету: інтеграція Польщі до Євросоюзу / Д.С. Буданова//Технологічний центр (Шуя): Науковий пошук. – Іваново, 2017. С. 53–58.
12. Бабанська О. В. Транскордонне співробітництво в ЄС: механізм функціонування та етапи становлення // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 11. - 2017. – С. 6-10.
13. Банахевич Ю. Polexit: чи загрожує Польщі вихід з ЄС? // *Укрінформ*. - 26.11.2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3143546-polexit-ci-zagrozue-polsi-vihidz-es.html>
14. Бондар, В. Т. (2023). Механізми державного управління республіки Польща з протидії дезінформації. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*, (10). <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-10-02-01>
15. Борковські П.Дж. Міжурядовість у процесі європейської інтеграції // П.Дж. Борковські, Варшава, 2021, С. 27.

16. Велика енциклопедія // Польські наукові видавництва: PWN, Варшава 2021, С. 17
17. Войташик К.А., Улицька Г. Демократія - історія, сьогодення, минуле, [в:] Суспільство і політика. Основи політичних наук // К.А. Войташик, В. Якубовський. Варшава, 2019, С. 171.
18. Войцех Ш. Міжнародні політичні відносини // Ш. Войцех, Бидгощ, 2018, С. 292.
19. Галіжак Є. Європейська інтеграція, [в:] Міжнародні відносини. Генезис, структура, динаміка // Є. Галіжак, Р. Кузьняр, Видавництво Варшавського університету, Варшава 2020, С. 447.
20. Євроінтеграція, міжнародне публічне управління та безпека: навчально-методичний посібник для самостійної роботи для магістрів спеціальності: 281 «Публічне управління та адміністрування» / уклад. Птахіна О. М.; Держ. закл. «Луган. нац. унт ім. Тараса Шевченка». Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2018. 193с.
21. Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні: матер. наук.-практ. конф. (19 квітня 2024 р., м. Львів) / упорядн.: Бунік М. З., Бліщук К. М., Федорчак О. В., Худоба О. В. – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2024. – 279 с.
22. Європейська інтеграція України: російський фактор. — Національна безпека і оборона, 2020р., №1-2, с.109, https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD181-182_2020_ukr.pdf
23. Криштанович, М. (2021). розвиток міжнародного співробітництва України з Польщею в сучасних умовах. *Літопис Волині*, (24), 219-222. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.24.35>
24. Кукулка Ю. Поняття та сутність міжнародних спільнот, [в:] Європейський Союз. Новий тип міжнародного співтовариства, (ред.) Е. Халізак, С. Парзімієс, Варшава, 2018, С. 19.

- 25.Кожина А. В. Публічне управління інклюзивним місцевим розвитком: теорія, методологія, практика : моногр. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2020. 452 с
- 26.Комар Н. В., Белюх Т. В., Пилипчук К. С. Дезінтеграційні процеси в Європі. Проблеми сталого, креативного і прозорого розвитку: глобальний, європейський та український виміри. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів та молодих вчених. (14-15 березня 2019 р.). Тернопіль. 2019. 244 с.
- 27.Комар Н. В., Белюх Т. В., Пилипчук К. С. Brexit: виклики для Європейського союзу. Вісник Львівського університету. 2019. Випуск 46. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/index>
- 28.Копинець Ю.Ю. Парламентські вибори у країнах Європейського Союзу у 2018 році: характеристика електоральних результатів та конфігурацій партійного ландшафту. Політикус: наук. журнал. 2020. № 3. С. 44–51
- 29.Маршал А. Суверенітет та європейська інтеграція в історичній перспективі. Суперечка про сутність суверенітету та інтеграції, Європейський інститут у Лодзі// А. Маршал, Лодзь 2020, С. 342-243.
- 30.Окуновська Ю. В. Вплив незалежної самоврядної професійної спілки «Солідарність» про становлення громадського суспільства у Польщі//Ю. Окуновська : Політичне життя. - №1-2 - 2017 - С. 32-38
- 31.Петра Ю.З. Теорія міжнародних відносин, [в:] Сучасні міжнародні відносини// Ю.З. Петра , Вроцлав, 2021, С. 21
- 32.Полярчик К. Державний бюджет у сфері державних фінансів. Польща в порівнянні з іншими країнами// К. Полярчик: Інформація, № 1172, 2019.
- 33.Полаковський М., Шелава Д., Варшавські дебати щодо соціальної політики. Соціальна політика та процес європейської інтеграції// М. Полаковський, Д. Шелава, Варшава, 2021, С. 9-10.
- 34.Рибачок С. Л. Еволюція виборчої системи Республіки Польща: причини та наслідки. S.P.A.C.E. Society, Politics, Administration in Central Europe : електронний науково-практичний журнал. Одеса, 2017. Вип. 3. С. 36.

35. Рушковскі Ю. Введення в європейські дослідження// Ю. Рушковскі, Польське наукове видавництво: PWN, Варшава, 2017, с. 56.
36. Сіденко В. Р. Сучасні глобальні кризові процеси і деградація клімату довіри в міжнародних відносинах. Творення простору суспільної довіри в Україні XXI століття: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 17-19 лютого 2016 року). Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017. С. 307-311.
37. Столарчик М. Інтеграція Польщі з Європейським Союзом – можливості та загрози для реалізації польських інтересів (основна аргументація), Центральна Європа як галузь регіональних інтересів // М. Столарчик: Університет Сілезії, С. 91- 92.
38. Толуб'як В. С., Королюк Ю. Г. Політика економічної безпеки України в умовах глобальних загроз. Електронне фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток» 2019, №6 <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1448>
39. Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації: Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. Вип. II. – Луцьк, Терен, 2019. – 376 с.
40. Чапутович Ю. Теорії міжнародних відносин// Ю. Чапутови: Польське наукове видавництво PWN, Варшава, 2018, С. 328
41. Шилепницький П. І., Петрова І. П. ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ. *Реформування фінансово-економічної системи країни в контексті міжнародного співробітництва.* 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-336-4-26>
42. Шуба Т.П., Луняка В.А., Сашкова А.О. Шлях економічного розвитку Польщі до та після вступу до Європейського Союзу / Т.П. Шуба, В.А. Луняка, А.О. Сашкова // Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство, випуск № 13, 2017 – С. 150–156.

- 43.Щолокова Г.В. Євроінтеграційний дискурс Польщі: особливості та еволюція / Г.В. Щолокова // Вісник Дніпропетровського університету. Політологія, № 1, 2019 – С. 150–156.
- 44.Doing Business 2020. World Bank Group flagship publication. – 2019. - 24 жовтня. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>
- 45.Emerson et al. (2021) Balkan and Eastern European Comparisons Building a New Momentum for the European integration of the Balkan and Eastern European associated states. — CEPS, <https://www.ceps.eu/ceps-publications/balkan-and-eastern-europeancomparisons>.
- 46.Glapiak, A. (2023). Komunikacja jako element wsparcia polskiego Ministerstwa Obrony Narodowej dla Ukrainy [Communication as an element of Polish support for Ukraine Ministry of National Defense]. In Glapiak, A (Ed.). *Ukraińskie media w obliczu wojny. Regulacje prawne i doświadczenia* [Ukrainian media in conditions of war. Legal norms and experience]. Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa (pp. 250-277). Retrieved from https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/u/af/4e/af4ed5bc-903f-4dd6-ac34-5ec9a393b96b/ukrainskie_media_w_obliczu_wojny.pdf [in Polish & in Ukrainian].
- 47.Golinowska S. (2019) Our Europe: 15 years of Poland in the European Union, https://www.case-research.eu/files/?id_plik=6170; Polish Economic Institute (2019) <https://pie.net.pl/en/15-years-in-the-eu-poland-received-a-total-of-eur-164-in-support>.
- 48.How it is Started, How it is Going: Media Literacy Index 2022. European Policies Initiative. Policy brief 57. Open Society Institute – Sofia. October 2022. Retrieved from https://osis.bg/wp-content/uploads/2022/10/HowItStarted_MediaLiteracyIndex2022_ENG_.pdf
- 49.Kalinichenko B. THE REAL STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF CIVIL SOCIETY IN UKRAINE AND POLAND. *Politology bulletin*. 2024. No. 92. P. 243–253. URL: <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2024.92.243-253>

50. Kilkist ukrainsiv ta yikh mihratsiia za kordon cherez viinu (2023, 06 lypnia).
Ukrinform. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>.
51. Krajewska A., Piliavoz T., Shvarts I. CURRENT SITUATION AND PROSPECTS OF STRATEGIC DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE. *Economic scope*. 2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/174-5>
52. Modern Historical and Political Issues: Journal in Historical & Political Sciences.
–Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2022. –Volume. 45. –pp. 92-99 DOI:
10.31861/mhpi2022.45.92-99